

Extended Abstract

Persuasion in Persian Narrative: A Comparative Analysis of Metadiscourse Markers in Narrative Texts Based on Aristotle's Persuasive Triangle

Eslam Poormalek

Ph.D. Candidate, Department of Linguistics,
Marv.C., Islamic Azad University, Marvdasht, Iran
eslam.poormalek@iau.ac.ir

Ameneh Zare¹ 

Assistant Professor, Department of linguistics,
Marv.C., Islamic Azad university, marvdasht, Iran
amenehzare86@iau.ac.ir

Samad Mirza Suzani

Assistant Professor, Department of English
Language, Marv. C., Islamic Azad university,
marvdasht, Iran
samad.mirzasuzani@iau.ac.ir

Esmaeel Jadidi

Assistant Professor, Department of English
Language,, Mrav.C., Islamic Azad University,
marvdasht, Iran
jadidi5087@iau.ac.ir

Review History: Received: 2026-04-21 Revise: 2026-05-22 Accepted: 2026-06-02	Abstract Systematic study of the linguistic instruments of persuasion in literary narrative, through the integration of discourse analysis models and traditional rhetoric, provides the basis for a scientific explanation of the role of extratextual factors such as gender in shaping the argumentative structures of the text. The present study, adopting a discourse-analytic approach and drawing on Hyland's (2005) model of metadiscourse markers and Aristotle's persuasive triangle—logos, ethos, and pathos—examines the mechanisms of persuasion in Persian narrative in four major works of contemporary Iranian literature: Savushun by Simin Daneshvar, Khabe zemestani by Goli Taraghi, Cheshmhayash by Bozorg Alavi, and Az ranji ke mibarim by Jalal Al-e Ahmad. The corpus consists of the online texts of these works, and the data were analyzed using statistical tests to assess gender differences and interactive/interactional patterns. The findings showed that male authors make significantly greater use of interactive markers—transitions, frame markers, evidentials, endophoric markers, and code glosses—which are consistent with logos-oriented persuasion and argumentative organization. By contrast, female authors make significantly greater use of interactional markers, particularly self-mentions, strengthening ethos and emotional connection with the reader, namely pathos. At the level of individual works, Az ranji ke mibarim was the most logos-oriented, Savushun the most ethos-oriented, Khabe zemestani the most pathos-oriented, and Cheshmhayash the most balanced. The results confirm the role of gender while emphasizing personal style and narrative discourse type in shaping persuasion. Therefore, metadiscourse markers, beyond organizing the text, are indicative of the ideological and stylistic choices of authors.	Keywords: Aristotle Metadiscourse markers Narrative Persian Language Persuasion
<i>How to cite this article:</i> Poormalek, E., Zare, A., Mirza Suzani, S., Jadidi, E. (2026). Persuasion in Persian Narrative: A Comparative Analysis of Metadiscourse Markers in Narrative Texts Based on Aristotle's Persuasive Triangle. <i>Journal of Linguistics & Iranian Languages</i>, 10(4), 19-47. doi: https://doi.org/10.22099/jlil.2026.55530.1462		
 COPYRIGHTS ©2026 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.		

¹ Corresponding author

Introduction

Metadiscourse markers are linguistic devices employed by writers to organize texts and engage with readers. Hyland (2005) divides these markers into two categories: “interactive” (guiding the flow of information and linking parts of the discourse) and “interactional” (expressing stance and engaging with the audience). Drawing upon the three Aristotelian persuasive appeals- logos, ethos, and pathos- these devices enhance the persuasive force of a text.

Despite the considerable potential of literary texts for metadiscourse analysis, research in Iran has remained largely confined to academic corpora, rarely moving beyond the quantitative description of marker frequencies. Addressing this gap, the present study conducts a comparative examination of four landmark novels in contemporary Iranian literature- Daneshvar's “Savushun”, Alavi's “Cheshmhayash”, Al-e Ahmad's “Az Ranji ke Mibarim”, and Taraqqi's “Khabe zemestani”- representing distinct styles and two significant periods of Iranian narrative. Integrating Hyland's metadiscourse framework with Aristotle's persuasive triangle, this study seeks to move beyond mere “description” by “explaining” the relationship between metadiscourse choices and the authors' rhetorical style. In doing so, it analyzes the patterns of marker usage in relation to gender and the persuasive strategies of male and female novelists.

Research Method, Background & Purpose

Metadiscourse markers, as organizational and interaction-oriented linguistic devices, play a fundamental role in textual cohesion and audience persuasion. Hyland (2005) classifies these markers into two categories: “interactive” (guiding the reader) and “interactional” (expressing the writer's stance), which operate in relation to the three Aristotelian persuasive appeals- logos, ethos, and pathos. Previous research has predominantly focused on academic corpora; Tse and Hyland (2008) report that male writers employ boosters more frequently to project confidence, whereas female writers combine these devices with positive politeness strategies. Within literature, studies indicate a predominance of interactive markers in fictional narratives.

Employing a content analysis approach, the present study examines a corpus comprising four landmark contemporary Persian novels: “Savushun” and “Khabe zemestani” (female authors, 1961–1978) versus “Cheshmhayash” and “Az Ranji ke Mibarim” (male authors, 1941–1953). This comparative selection enables an assessment of two variables: gender and period-specific rhetorical style. After loading the texts into AntConc software, the frequency of metadiscourse markers was extracted based on Hyland's (2005) framework. Following calculation of occurrence rates per 1,000 words, the data were analyzed using Chi-square tests in SPSS. The descriptive table reveals the distribution of 6,920 markers in the female-authored corpus (totaling 136,434 words) and 6,583 markers in the male-authored works (totaling 111,573 words), which served as the basis for statistical comparison of interactive and interactional patterns.

Discussion

The findings of this study, consistent with the existing literature, confirm that gender exerts a significant influence on the selection and distribution of metadiscourse markers. As Crismore et al. (1993) and Hyland (2005) have demonstrated, this influence is manifested not necessarily in overall frequency but primarily in distributional patterns and the type of marker usage. In the present research, Daneshvar and Taraqqi as female authors, employed persuasive strategies grounded in ethos and pathos. This finding aligns fully with Tse and Hyland's (2008) report on women's tendency to use “self-mentions,” “attitude markers,” and “hedges,” indicating that the communicative style of female authors is “relation-oriented” and “identity-oriented,” focused on consolidating the narrative voice and establishing an emotional bond with the audience. In

contrast, Al-e Ahmad's metadiscourse pattern is predominantly "logos-oriented" and analytical, corresponding with findings concerning the predominance of "boosters" and "logical structures" in masculine writing. However, Alavi's pattern, as a "balanced example," tends less toward gendered poles, supporting Ghafuri and Oghbitalieb's (2012) view that considers gender merely a differentiating factor in the type and quality of marker usage, not the sheer volume.

Beyond gender, the findings highlight the interpersonal nature and asymmetrical structure of literary texts compared to academic prose. The calculation of Cramer's V coefficient (above 0.5) for "Savushun", "Az Ranji ke Mibarim", and "Khabe zemestani" indicates a significant deviation of these works' persuasive patterns from a balanced state and the dominance of a particular component. This result aligns with studies by Sadeghi and Esmaeili (2012) and Ahangari and Kazemi (2014) regarding the greater diversity and frequency of metadiscourse markers in literary texts and underscores that fictional narrative, owing to its non-definitive nature and ideological layers, employs more asymmetrical persuasive patterns.

The comparative analysis further reveals that metadiscourse style is not merely a reflection of the biological dimension of gender but is rather the product of a complex interaction among gender, literary genre, discursive domain, and authorial ideology. The proximity of Al-e Ahmad's works to the analytical discourse of the social sciences versus Daneshvar and Taraqqi's inclination toward the narrative-centeredness of the humanities demonstrates the impact of the discourse production domain and rhetorical genre on metadiscourse architecture. Overall, while emphasizing the flexibility and context-dependency of metadiscourse mechanisms, the results highlight the necessity of moving beyond purely quantitative analyses and propose the qualitative explanation of the link between authorial identity, rhetorical genre, and persuasive strategy as a direction for future research.

Conclusion

The findings reveal that the pattern of Aristotelian persuasive components in four landmark Persian novels is significantly influenced by gender, rhetorical style, and narrative discourse. The Chi-square test and Cramer's V confirm a strong relationship between gender and metadiscourse marker distribution. Female authors (Daneshvar and Taraqqi), with a predominance of "ethos" and "pathos" and extensive use of self-mentions and attitude markers, reproduce a relation-oriented, identity-oriented persuasive pattern. Male authors prove more heterogeneous: Al-e Ahmad presents a logos-oriented, argumentative structure, while Alavi establishes a balanced distribution among the three components. These findings align with classical studies (Hyland, 2005; Tse & Hyland, 2008). Furthermore, notable asymmetry in persuasive components across three works confirms that literary texts employ asymmetrical persuasive structures due to their interpersonal nature and ideological layers. Gender remains merely one variable, and its complex interaction with rhetorical style and genre shapes metadiscourse architecture. Moving beyond frequency description toward qualitative explanation of the link between authorial identity and persuasive strategy, this study suggests future comparative investigations in other literary genres to elucidate cultural and stylistic factors in metadiscourse structures.

References.

- Ahangari, S. & Kazemi, M. (2014). A Content Analysis of 'Alice in Wonderland' Regarding Metadiscourse Elements. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*. 3(3). 10-18. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.3n.3p.10>.
- Ahmadi, L. (2022). Interactional Metadiscourse Markers in Scientific Texts (Based on Research Articles Written by Native and Non-Native Speakers). *Science Journal of*

- Volgograd State University. *Linguistics*. vol. 21, no. 4, pp. 99-110. <https://doi.org/10.15688/jvolsu2.2022.4.7>
- Alavi, Bozorg (2008). *Cheshmhayash*. 9th ed., Tehran: Negah.
- Al-e Ahmad, Jalal (1995). *Az Ranji ke Mibarim*. Tehran: Ferdows Publications.
- AlJazrawi, D. A., & AlJazrawi, Z. A. (2019). The use of meta-discourse an analysis of interactive and interactional markers in English short stories as a type of literary genre. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 8(3), 66-77. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.8n.3p.66>
- Anthony, L. (2020). AntConc (Version 3.5.9). Waseda University, Tokyo. <https://www.laurenceanthony.net/software>
- Crismore, A., Markkanen, R. & Steffensen, M.S. (1993). Metadiscourse in Persuasive Writing: A Study of Texts Written by American and Finnish University Students. *Written Communication*. 10(1). 39-71 <https://doi.org/10.1177/0741088393010001002>
- Dafouz-Milne, E. (2008). The pragmatic role of textual and interpersonal metadiscourse markers in the construction and attainment of persuasion: A cross-linguistic study of newspaper discourse. *Journal of pragmatics*. 40(1),
- Daneshvar, Simin (2016). Suvashun [Suvashun]. 21st ed., Tehran: Kharazmi 95-113. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.10.003>
- Gahremani Mina, Kh & Biria, R. (2017). Exploring Interactive and Interactional Metadiscourse Markers in Discussion Sections of Social and Medical Science Articles. *Research in English education*. V2 . N 4, 11-7. <https://doi.org/10.29252/ijree.2.4.11>
- Ghafoori, N., & Oghbatalab, R. (2012). A Comparative Study of Metadiscourse in Academic Writing: Male vs. Female Authors of Research Articles in Applied Linguistics. *Journal of Applied Linguistics*, 5, 87-113. <https://www.sid.ir/paper/627007/fa>.
- Hedayati, Mahtab (2008). *Biography, style and thought of Bozorg Alavi*, [Unpublished master's thesis]. Tarbiat Moallem University of Tehran.
- Hyland, K. (1998). *Hedging in Scientific Research Articles*. Amsterdam: John Benjamins. <http://dx.doi.org/10.1075/pbns.54>
- Hyland, K. (2005). Stance and Engagement: A Model of Interaction in Academic Discourse. *Discourse Studies*, 7, 173-192. <http://dx.doi.org/10.1177/1461445605050365>
- Hyland, K. (2010). Metadiscourse: mapping interactions in academic writing. *Nordic journal of English Studies. Special Issue on Metadiscourse*. 9 (2): 125-143. <https://doi.org/10.35360/njes.220>
- Hyland, K., & Tse, P. (2004). Metadiscourse in academic writing: A reappraisal. *Applied linguistics*, 25(2), 156-177. <https://doi.org/10.1093/applin/25.2.156>
- Hyland, K. & Jiang, K. (2019). Text-organizing metadiscourse: tracking changes in rhetorical persuasion. *Journal of Historical Pragmatics*. 20 (1)
- Larson, C. (2010). *Persuasion: reception and responsibility*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.
- Longo, B. (1994). The Role of Metadiscourse in Persuasion. *Technical Communication*, 1(2), 348–352. <http://www.jstor.org/stable/43090348>
- Mahmoudi Jezeh, S. S. (2013). A stylistic study of Jalal Al-e Ahmad's short stories [Unpublished master's thesis]. Alzahra University.
- Mirabedini, Hassan (1998). *One Hundred Years of Story Writing in Iran*. Tehran: Cheshmeh.
- Mostafavi, M. & Tajalli, G. (2012). Metadiscoursal Markers in Medical and Literary Texts. *International Journal of English Linguistics*. 2(3). 64. <https://doi.org/10.5539/ijel.v2n3p64>

- Rezaei, A. A., & Ghobadi, A. (2021). A comparative study of metadiscourse markers in geology research articles. *Language Horizons*, 5 (2), 7- 26.
- Sadeghi, K. & Esmaili, S. (2012). Frequency of Textual Metadiscourse Resources (MTRs) in Two Original and Simplified Novels. *Journal of Language Teaching and Research*. 3(4). 647- 652. <https://doi.org/10.4304/jltr.3.4.647-652>
- Taraghi, Goli (2013). *Khab-e Zemestani*. Tehran: Niloufar.
- Thompson, G. (2001). Interaction in Academic Writing: Learning to Argue with the Reader. *Applied Linguistics*, 22, 58-78. <https://doi.org/10.1093/applin/22.1.58>
- Tse, P. & Hyland, K. (2008). ‘Robot Kung fu’: Gender and professional identity in biology and philosophy review., *Journal of Pragmatics*, Volume 40, Issue 7, Pages 1232-1248, <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.02.002>
- Vande Kopple, W. (1985). Some exploratory discourse metadiscourse. *College Composition & Communication*, 36(1), 82-93. <https://doi.org/10.58680/cc198511781>

زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۴، پیاپی ۱۹ (زمستان ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۴۷ - ۱۹

اقناع در روایت فارسی: تحلیل تطبیقی نشانگرهای فراگفتمانی در متون داستانی با تکیه بر مثلث اقناعی ارسطو

اسلام پورملک^۱، آمنه زارع^{۲*} ID، صمد میرزا سوزنی^۳، اسماعیل جدیدی^۴

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان‌شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران
۲. استادیار گروه زبان‌شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.
۳. استادیار گروه زبان انگلیسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.
۴. استادیار گروه زبان انگلیسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.

چکیده

مطالعه نظام‌مند ابزارهای زبانی اقناع در روایت ادبی با تلفیق الگوهای تحلیل گفتمان و بلاغت سنتی، زمینه را برای تبیین علمی نقش عوامل برون‌متنی مانند جنسیت در شکل‌دهی به ساختارهای استدلالی و ارتباطی متن فراهم می‌آورد. پژوهش حاضر با رویکرد تحلیل گفتمان و با تکیه بر الگوی نشانگرهای فراگفتمانی هایلند (۲۰۰۵) و مثلث اقناعی ارسطو (لوگوس، اتوس، پاتوس) سازوکارهای اقناع در روایت فارسی را در چهار اثر شاخص ادبیات معاصر ایران «سووشون»، «خواب زمستانی»، «چشم‌هایش» و «از رنجی که می‌بریم» بررسی می‌کند. پیکره پژوهش شامل متن برخط این آثار است و داده‌ها با آزمون‌های آماری تحلیل گردید. یافته‌ها نشان داد که نویسندگان مرد به‌طور معناداری از نشانگرهای تبدیلی (گذارها، چارچوب‌سازها، گواه‌نمایی‌ها، درون‌متنی‌ها و معناهای رمزگونه) بیشتر بهره می‌برند که با اقناع لوگوس‌محور و سازمان‌دهی استدلالی متن هم‌خوان است. در مقابل، نویسندگان زن به‌طور معناداری نشانگرهای تعاملی به‌ویژه خوداظهاری‌ها را بیشتر به کار می‌گیرند که به تقویت اتوس و پیوند عاطفی با خواننده (پاتوس) می‌انجامد. در سطح آثار «از رنجی که می‌بریم» لوگوس‌محورترین، «سووشون» اتوس‌محورترین، «خواب زمستانی» پاتوس‌محورترین و «چشم‌هایش» متعادل‌ترین الگوی اقناعی را نشان داد. نتایج ضمن تأیید نقش جنسیت بر اثرگذاری سبک شخصی و نوع گفتمان روایی در شکل‌دهی اقناع تأکید می‌کند. بنابراین، نشانگرهای فراگفتمانی فراتر از سازمان‌دهی متن نشانه‌ای از انتخاب‌های ایدئولوژیک و سبکی نویسندگان هستند.

واژه‌های کلیدی:

ارسطو
اقناع
زبان فارسی
داستان
نشانگرهای فراگفتمانی

تاریخچه مقاله: دریافت: بهمن‌ماه ۱۴۰۴

بازنگری: ۵ خردادماه ۱۴۰۵

پذیرش: ۹ خردادماه ۱۴۰۵

* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: amenehzare86@iaui.ac.ir

پورملک، اسلام؛ زارع، آمنه؛ میرزا سوزنی، صمد و جدیدی، اسماعیل (۱۴۰۵). اقناع در روایت فارسی: تحلیل تطبیقی نشانگرهای فراگفتمانی در متون داستانی با تکیه بر مثلث اقناعی ارسطو، زبان‌شناسی و گویش‌های ایران. ۱۹-۴۷. <https://doi.org/10.22099/jlil.2026.52884.1467>

حق نشر-۲۰۲۶ نویسنده(گان). این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0) منتشر شده است. استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود را در هر رسانه‌ای مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسندگان و منبع اصلی اشاره شود. هیچ اجازه‌ای از نویسندگان یا ناشر لازم نیست.

۱. مقدمه

نشانگر فراگفتمان^۱ به واژگانی اطلاق می‌شود که نویسنده یا گوینده برای نمایش جهت‌گیری و هدف متن به کار می‌برد. این نشانگرها میان متن و بافت آن پیوند مهمی را برقرار می‌کنند؛ زیرا به انتظارات خواننده (مخاطب) توجه دارند و باعث تعامل آن‌ها می‌شوند (هایلند^۲، ۱۹۹۸). مفهوم نشانگرهای فراگفتمان را با تمایز میان نشانگرهای «تبادلی^۳» و «تعاملی^۴» توضیح داده‌اند (هایلند، ۲۰۰۵). منظور از نشانگرهای تبادلی، ابزارهایی است که نویسنده به کار می‌گیرد تا جریان اطلاعات را هدایت کند، ساختار متن را مشخص نماید، بخش‌های مرتبط گفتمان را به هم پیوند دهد و به منابع ارجاع دهد؛ درحالی‌که نشانگرهای تعاملی با مداخلات نویسنده در متن برای ابراز موضع، برقراری ارتباط با خواننده و تأثیرگذاری بر مخاطب مرتبط هستند. داستان‌نویسان با استفاده از نشانگرهای فراگفتمانی، مانند نشانگرهای تبادلی برای ایجاد متن‌های منسجم و قابل فهم، و نشانگرهای تعاملی برای ابراز دیدگاه‌ها و احساسات خود، خواننده را به سمت پذیرش نظرات و پیام‌های خود هدایت می‌کنند (هایلند، ۱۹۹۸).

نویسندگان با کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی از طریق سازمان‌دهی متن، بازتاب هویت و دیدگاه خود در گفتمان به افزایش فهم و قدرت اقناع^۵ متن کمک شایانی می‌کنند. یکی از سازوکارهای تحقق اقناع، استفاده از «فراگفتمان» است (هایلند، ۲۰۰۵). اقناع در داستان‌ها، معمولاً از طریق ترکیبی از عوامل «زبانی» و «غیرزبانی» صورت می‌گیرد و صرفاً به عوامل غیرزبانی محدود نمی‌شود، بلکه عوامل زبانی نیز نقش مهمی را در اقناع خوانندگان در روایت‌های داستانی ایفا می‌کنند. یکی از مؤلفه‌های کلیدی در تحقق اقناع روایت‌های داستانی، کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی توسط نویسندگان است که در انتقال پیام و تأثیر بر خواننده نقش بسزایی دارند. از دیدگاه ارسطو^۶ (۱۳۹۲) اقناع هنر تأثیرگذاری بر دیگران است به گونه‌ای که داوطلبانه نگرش یا رفتار آنها تغییر نماید. ارسطو (۱۳۹۲) سه رکن اصلی برای اقناع مؤثر معرفی نموده است:

۱- استدلال منطقی (لوگوس^۷): پیام باید مبتنی بر دلایل و شواهد روشن باشد و استدلالی قوی ارائه شود تا مخاطب از منظر عقلانی قانع گردد. ۲- اعتبار گوینده (اتوس^۸): مخاطب زمانی گفتار شما را می‌پذیرد که شما را انسانی درست‌کار بداند، یعنی اعتبار و شخصیت گوینده ابزاری مهم برای امر اقناع مخاطب تلقی می‌شود. ۳- برانگیختن احساسات (پاتوس^۹): تحریک احساسات مخاطب، باعث پذیرش پیام متن می‌شود (لارسون^{۱۰}، ۲۰۱۰: ۲۰). نشانگرهای فراگفتمان می‌توانند هر سه بُعد تحقق اقناع، یعنی استدلال‌های عقلانی، احساسات و اعتبار گوینده را تأیید کنند (هایلند و جیانگ^{۱۱}، ۲۰۱۹: ۶۳). کاربرد فراگفتمان غالباً به عنوان تلاشی از سوی نویسنده برای دستیابی به جنبه اقناعی متن از طریق بهره‌گیری از سه شیوه تأثیرگذاری عقلانی، اعتباری و عاطفی بر خوانندگان در نظر گرفته شده است.

^۱ . metadiscourse marker

^۲ . K. Hyland

^۳ . interactive

^۴ . interactional

^۵ . persuasion

^۶ . Aristotle

^۷ . logos

^۸ . ethos

^۹ . pathos

^{۱۰} . C. Larson

^{۱۱} . Hyland & Jiang

ادبیات معاصر ایران در سده گذشته تحولات تاریخی، مفهومی و سبکی چشمگیری را تجربه کرده است (میرعابدینی، ۱۳۷۷). از این رو، تنوع گونه‌ها، شیوه‌های روایت و ویژگی‌های زبانی آثار این دوره آن را به بستری مناسب برای بررسی چگونگی به کارگیری نشانگرهای فراگفتمانی در سطوح مختلف متن تبدیل کرده است. آثار برجسته‌ای هم‌چون: «سووشون» (۱۳۴۸) سیمین دانشور، «خواب زمستانی» (۱۳۵۲) گلی ترقی، «چشم‌هایش» (۱۳۳۱) بزرگ علوی و «از رنجی که می‌بریم» (۱۳۲۶) جلال آل‌احمد نه تنها بازتاب تحولات تاریخی و اجتماعی قرن بیستم ایران هستند، بلکه دارای ساختارهایی هستند که تحلیل آن‌ها با رویکرد فراگفتمانی می‌تواند به کشف سازوکارهای زبانی در روایت‌های ادبی منجر شود.

میرعابدینی (۱۳۷۷) در کتابش با عنوان «صد سال داستان‌نویسی ایران» کوشیده است به شیوه‌ای منظم ادبیات معاصر را مطالعه کند و تا حد امکان تصویری جامع از گرایش‌ها و دگرگونی‌های داستان‌نویسی ایران در سده گذشته ترسیم کند. او دوران داستان‌نویسی در ایران را به پنج دوره تاریخی طبقه‌بندی کرده است: دوره نخست، از آغازین تلاش‌های داستان‌نویسی نوین در حدود سال ۱۲۷۴ تا سال ۱۳۲۰؛ دوره دوم، از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲؛ دوره سوم، از سال ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۰؛ دوره چهارم، از سال ۱۳۴۰ تا پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷؛ و سرانجام دوره پنجم، از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۰ را دربرمی‌گیرد. این تقسیم‌بندی نشان‌دهنده پیوند تحولات داستان‌نویسی ایران با تغییرات اجتماعی، فرهنگی و تاریخی هر دوره است.

داستان‌های «از رنجی که می‌بریم» و «چشم‌هایش» متعلق به دوره دوم هستند اما داستان‌های «سووشون» و «خواب زمستانی» به دوره چهارم این طبقه‌بندی تعلق دارند. پژوهش حاضر با تمرکز بر این چهار اثر شاخص ادبیات معاصر ایران، می‌کوشد کارکرد این نشانگرها را در بستر روایت‌های متفاوت بررسی نماید. انتخاب و گزینش این آثار که هر یک نماینده سبکی متمایز یا دوره‌های خاصی از ادبیات مدرن و واقع‌گرایانه ایران هستند، امکان مقایسه تطبیقی شیوه‌های به کارگیری نشانگرهای فراگفتمان را فراهم می‌آورد.

داستان‌های آل‌احمد (۱۱ آذر ۱۳۰۲ - ۱۸ شهریور ۱۳۴۸) اغلب به دوره رضاخان تعلق دارد. او در داستان‌هایش، اشاره‌ای به وقایع تاریخی آن زمان نیز می‌کند. آل‌احمد دارای سبک رئالیسم انتقادی-اجتماعی است و از داستان به عنوان ابزاری برای بیان عقاید و باورهای خود بهره می‌برد (محمودی جزه، ۱۳۹۲). بزرگ علوی (۱۳ بهمن ۱۲۸۲ - ۲۸ بهمن ۱۳۷۵) نویسنده‌ای واقع‌گرا (رئالیست) است. رمان «چشم‌هایش» معروف‌ترین اثر آقا بزرگ است. چشم‌هایش نشان‌دهنده تکوین هنر علوی و مانند «بوف کور» جزو نخستین رمان‌های واقعی ایران است (میرعابدینی، ۱۳۷۷). «چشم‌هایش» تصویرگر دوران رضاشاه است. استقبال پُرشور از آن، ریشه در التهاب سیاسی همان سال‌ها داشت؛ دورانی که با حوادثی نظیر: «کشتار کارگران جنوب، قیام ۳۰ تیر و ۱۶ آذر» همراه بود. این فضای ملتهب، جامعه‌ای تشنه روایت‌های انقلابی و مبارزاتی ساخته بود و رمان علوی دقیقاً در چنین بستری درخشید (هدایتی، ۱۳۸۷).

آدم‌های حساس داستان‌های ترقی^۱ (زاده ۱۷ مهر ۱۳۱۸) نیز در مواجهه با دنیای غریبه و متخاصم دچار سرخوردگی می‌شوند. بن‌مایه «خواب زمستانی»، پیری و مرگ است. این رمان از ده بخش تشکیل شده که هر بخش آن داستان کوتاه و مستقلی است و با مرگ و مصیبت پایان می‌یابد. «خواب زمستانی» فضایی دلگیر دارد و رمانی ذهنی است که ده فصل آن براساس الگوی

^۱ . نام اصلی وی زهره مقدم ترقی است.

داستان «من چه گوارا هستم» ساخته شده‌اند (میرعابدینی، ۱۳۷۳: ۷۴۱). رمان «سووشون» آغازگر فصلی تازه در تاریخ داستان-نویسی ایران به‌شمار می‌آید. دانشور (۸ اردیبهشت ۱۳۰۰ - ۱۸ اسفند ۱۳۹۰) در این داستان پرحرکت و ماجرا، با نثری شاعرانه، دقیق و محکم، تصویری درونی و هنرمندانه از تحولات منطقه فارس در سال‌های جنگ جهانی دوم به‌دست می‌دهد. فکر اصلی رمان پرداختن به انسان مبارز است (میرعابدینی، ۱۳۷۳: ۴۷۳).

این پژوهش با تمرکز بر این چهار اثر شاخص ادبیات معاصر ایران می‌کوشد کارکرد نشانگرهای فراگفتمانی را در بستر روایت‌های متفاوت بررسی نماید. انتخاب این آثار طیفی از سبک‌های غالب در اوج ادبیات داستانی مدرن فارسی را پوشش دهد: از رئالیسم انتقادی-نمادین دانشور در «سووشون»، مدرنیسم روان‌شناختی و تغزلی علوی در «چشم‌هایش»، رئالیسم سیاسی-گزارشی آل‌احمد در «از رنجی که می‌بریم» تا مدرنیسم درون‌نگر و خاطره‌محور ترقی در «خواب زمستانی». این چهار سبک متمایز که همگی ذیل گفتمان کلی ادبیات مدرن متعهد و درون‌نگر طبقه‌بندی می‌شوند، امکان مقایسه تطبیقی شیوه‌های به‌کارگیری نشانگرهای فراگفتمان را در نسبت با ژانر بلاغی هر اثر فراهم می‌آورند. پژوهش حاضر در صدد پاسخ به دو پرسش اصلی است:

۱- الگوی کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی در آثار ادبی نویسندگان زن و مرد چگونه است؟

۲- رابطه میان سبک بلاغی نویسنده و کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی چگونه است؟

۲. پیشینه پژوهش

ادبیات معاصر ایران به‌عنوان آئینه‌ای از تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی چند دهه اخیر همواره کوشیده‌است تا از رهگذر صورت‌ها و شیوه‌های روایی نوین پیچیدگی‌های هویت فردی و جمعی را منعکس سازد (میرعابدینی، ۱۳۷۳). در این میان، نشانگرهای فراگفتمانی به مثابه ابزارهای زبانی و روایی نقش بسزایی در سازمان‌دهی گفتمان ادبی، ایجاد موازنه ارتباط بین متن، مخاطب و انتقال لایه‌های پنهان معنا ایفا می‌کنند. فراگفتمان امکان تعامل اجتماعی با دانش را در چارچوب هر رشته فراهم می‌سازد. برای تقویت استدلال‌های قانع‌کننده نویسندگان به فراگفتمان متوسل می‌شوند، زیرا فراگفتمان نقش پایه‌ای در برقراری ارتباط متنی دارد و با ارائه شفاف‌سازی برای خواننده، هم معنای متن و هم موقعیت نویسنده روشن می‌شود. به‌این‌ترتیب، فراگفتمان به‌عنوان ابزاری برای هدایت مخاطب و تأثیرگذاری بر درک و نگرش او نسبت به متن عمل می‌کند و به نویسندگان امکان می‌دهد تا متنی منسجم و اثرگذار ارائه دهند (لانگو^۱، ۱۹۹۴).

یافته‌های پژوهش تحلیلی تسه و هایلند^۲ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که در کتاب‌های دانشگاهی حوزه‌های فلسفه و زیست‌شناسی، میزان کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی تعاملی تقریباً دوبرابر بیش‌تر از نشانگرهای فراگفتمانی تبدیلی است. نتایج هم‌چنین حاکی از وجود تفاوت معنادار میان نویسندگان زن و مرد در نوع استفاده از این نشانگرهاست؛ به‌گونه‌ای که نویسندگان مرد بیش‌تر از تردیدنماها، یقین‌نماها، چارچوب‌سازها و تأویل‌رمزها بهره می‌برند، درحالی‌که نویسندگان زن تمایل بیش‌تری به به‌کارگیری نشانگرهای فراگفتمانی خوداظهاری و نگرش‌نما دارند. هم‌چنین گزارش‌ها نشان می‌دهد که نویسندگان زن معمولاً از

^۱ B. Longo

^۲ P. Tse & K. Hyland

یقین‌نماها به‌منظور افزایش شدت بیان تحسین بهره می‌برند و تحلیل‌های هم‌زمان‌نمایی نشان می‌دهد که به کاربرد این دسته از نشانگرها اغلب با اظهارنظرهای مثبت همراه است. در مقابل، نویسندگان مرد بیش‌تر از یقین‌نماها به‌عنوان ابزاری برای تأکید بر اعتمادبه‌نفس خود استفاده می‌کنند.

غفوری و عقبی‌طلب^۱ (۲۰۱۲) پژوهشی ابر متون دانشگاهی در حوزه زبان‌شناسی کاربردی انجام دادند. داده‌های این تحقیق شامل مجموعه‌ای متشکل از ده مقاله پژوهشی نگارش‌یافته توسط نویسندگان مرد و ده مقاله تألیف‌شده توسط نویسندگان زن انگلیسی‌زبان بود. تحلیل یافته‌ها نشان داد که از منظر بسامد کل سازه‌های فراگفتمانی، تفاوت آماری معناداری میان دو گروه مشاهده نمی‌شود و میزان استفاده از این سازه‌ها در آثار هر دو جنس تقریباً هم‌سطح است. باین‌حال، نتایج بیانگر وجود تمایزات قابل‌توجه در الگوی توزیع سازه‌های فراگفتمانی (نشانگرهای تبدالی و تعاملی) میان نویسندگان زن و مرد است؛ به‌گونه‌ای که اگرچه کمیت به‌کارگیری این مقوله‌ها مشابه است، نوع و نحوه توزیع آن‌ها تفاوت محسوسی را نشان می‌دهد.

تحلیل مقایسه‌ای دو رمان اصلی و نسخه‌های ساده‌شده آن‌ها (بلندی‌های بادگیر و تس‌دِ دربرویلز) با اتکا به چارچوب مدل هایلند و تسه (۲۰۰۴) نشان داد که فراوانی نشانگرهای فراگفتمانی در هر دو نوع متن تفاوت معناداری ندارد که این امر حاکی از بهره‌گیری مشابه نویسندگان از این منابع برای هدایت معنا، تقویت انسجام متنی و تسهیل تعامل با خواننده است (صادقی و اسماعیلی^۲، ۲۰۱۲). هم‌چنین، نتایج تحلیل مقایسه‌ای ۳۰ مقاله مجله ادبی و پزشکی با اتکا به طبقه‌بندی ونده‌کوپل^۳ (۱۹۸۵) نشان داد که متون ادبی به‌طور قابل‌توجهی بیش‌تر از متون پزشکی از نشانگرهای فراگفتمانی بهره می‌برند و در هر دو نوع متن، استفاده از نشانگرهای فراگفتمانی با کارکردهای متنی نسبت به کارکردهای بینافردی برتری دارد که بر اهمیت این ابزارها در سازمان‌دهی معنا و هدایت خواننده تأکید می‌کند (مصطفوی و تجلی^۴، ۲۰۱۲). یافته‌های پژوهش آهنگری و کاظمی^۵ (۲۰۱۴) در خصوص تحلیل عناصر فراگفتمانی در رمان «آلیس در سرزمین عجایب» نشان داد که لوئیس کارول با بهره‌گیری از نشانگرهای فراگفتمانی هایلند (۲۰۰۵) توانسته داستانی متقاعدکننده و تأثیرگذار ارائه دهد و درعین‌حال، تفاوت معناداری میان بسامد نشانگرهای تبدالی مانند: «نشانگرهای گذار، چارچوب‌سازها، نشانگرهای درون‌متنی، معناهای رمزگونه و گواه‌نمایی‌ها و نشانگرهای تعاملی مانند: «تردیدنماها، یقین‌نماها، نگرش‌نماها، خوداظهاری‌ها و درگیرسازها وجود ندارد، ضمن این‌که تمام انواع این نشانگرها در متون ادبی بیش‌تر از سایر ژانرها به‌کار رفته‌اند.

مطالعه الجزراوی و الجزراوی^۶ (۲۰۱۹) حاکی از آن است که استفاده از این نشانگرها توسط منتقدان، نقش مؤثری در ساخت متونی منسجم و اثرگذار دارد و تفاوت در نوع نظریه نقد عمدتاً بر میزان تکیه بر «لوگوس»، «اتوس» یا «پاتوس» تأثیر می‌گذارد. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که شناسایی ویژگی‌های زبانی مرتبط با نشانگرهای فراگفتمانی مسیر نگارش مقاله‌های نقد ادبی را هموار می‌سازد.

۱. N. Ghafoori & R. Oghbatalab

۲. K. Sadeghi & S. Esmaili

۳. W. Vande Kopple

۴. M. Mostafavi & G. Tajalli

۵. S. Ahangari & M. Kazemi

۶. D. A. Aljazrawi & Z. A. Aljazrawi

متون با توجه به کارکرد اجتماعی خود، از ویژگی‌های زبانی متفاوتی بهره می‌برند. یکی از عوامل تعیین‌کننده در این تفاوت‌ها، حوزه یا رشته علمی متن است که می‌تواند بر نوع و بسامد به کارگیری نشانگرهای فراگفتمانی تأثیرگذار باشد. نشانگرهای فراگفتمانی در مقالات علوم اجتماعی از فراوانی بیش‌تری نسبت به مقالات علوم پزشکی برخوردارند. به علاوه، در متون علوم اجتماعی نشانگرهای گذار و چارچوب‌سازها بیش‌ترین بسامد را دارند، درحالی‌که در مقالات علوم پزشکی، کاربرد تردیدنماها و یقین‌نماها غالب است. این نتایج بر ضرورت انجام مطالعات گسترده‌تر درباره الگوهای کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی در رشته‌های مختلف تأکید می‌کنند (قهرمانی مینا و بی‌ریا^۱، ۲۰۱۷).

کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی در متون رشته زمین‌شناسی و زیرشاخه‌های آن تحت تأثیر عوامل اجتماعی-گفتمانی و ساختار دانشی هر رشته متفاوت است. این نتایج بر اهمیت آموزش هدفمند و متناسب با نیازهای تخصصی دانشجویان برای جلوگیری از افراط یا کاربرد نادرست این نشانگرها تأکید دارند (رضایی و قبادی، ۱۴۰۰). مطالعات تطبیقی در حوزه نگارش دانشگاهی نشان داده‌اند که نویسندگان در زبان‌های مختلف برای تعامل با خواننده از الگوهای متفاوتی در استفاده از نشانگرهای فراگفتمانی بهره می‌گیرند. پژوهش‌ها در مقالات زبان‌شناسی کاربردی نشان می‌دهد که در متون انگلیسی، تردیدنماها بیش‌ترین نقش را در بیان موضع دارند، درحالی‌که در مقالات فارسی بیش‌تر از نشانگرهای نگرشی استفاده می‌شود. همچنین، در بُعد درگیرسازی، ضمائر خطاب در نوشتار فارسی بسامد بیش‌تری دارند. این یافته‌ها حاکی از آن است که تفاوت‌های زبانی و فرهنگی بر شیوه برقراری تعامل نویسنده-خواننده در متون علمی تأثیرگذار است (احمدی^۲، ۲۰۲۲).

۳. چارچوب نظری پژوهش

بخش عمده‌ای از مطالعات انجام‌شده پیرامون حوزه گفتمان (کریسمور و همکاران، ۱۹۹۳؛ دافوز-میلن^۳، ۲۰۰۸؛ هایلند، ۲۰۱۰؛ ونده کوپل، ۱۹۸۵) در تحلیل و طبقه‌بندی واحدهای زبانی از چارچوب نظری هلیدی در تفکیک نقش‌های «بینافردی»^۴ و «متنی»^۵ بهره گرفته‌اند. در این چارچوب مفهومی، «فراگفتمان متنی» به مجموعه‌ای از منابع زبانی اشاره دارد که وظیفه آن‌ها انسجام‌بخشی به ساختار متن و هدایت نظام‌مند خواننده در فرایند پردازش محتواست، درحالی‌که «فراگفتمان بینافردی» به مثابه ابزاری ارتباطی، معطوف به ایجاد و تقویت پیوند تعاملی میان تولیدکننده متن و مخاطب و ارتقای همدلی میان آن‌ها عمل می‌کند.

باوجود این، هایلند (۲۰۰۵) و هایلند و تسه (۲۰۰۴) رهیافتی جایگزین ارائه کردند و مدعی شدند که همه مقوله‌های فراگفتمانی الزاماً بینافردی هستند زیرا باید «دانش خوانندگان»، «تجربه متنی» و «نیازهای پردازشی» را لحاظ کنند. ازاین‌رو، این پژوهشگران از دوگانگی نقش‌های زبانی در الگوی هلیدی عبور کرده و نظام طبقه‌بندی تامپسون^۶ (۲۰۰۱) را برگزیدند؛ نظامی که در آن به جای اصطلاح «متنی» از «فراگفتمان تبدیلی» و به جای اصطلاح بینافردی از «فراگفتمان تعاملی» استفاده می‌شود.

1. Kh. Ghahremani Mina & R. Biria

2. L. Ahmadi

3. E. Dafouz-Milne

4. interpersonal

5. textual

6. G. Thompson

نشانگرهاي تبديلي به نويسنده، اجازهٔ مديريت جريان اطلاعات را براي ارائهٔ تفسير مدنظر خود مي‌دهند و اطلاعات را به گونه‌اي در اختيار مي‌گذارند كه مخاطب متن را منسجم و متقاعدكننده درك كند. زيرمقوله‌هاي فراگفتمان تبديلي عبارتند از:

۱- نشانگرهاي گذار^۱: حروف ربط و عبارات قيدي مشخصهٔ نشانگرهاي گذار هستند كه در تفسير ارتباط کاربردشناسي

ميان بخش‌هاي موجود در يك موضوع به مخاطب كمك شاياني مي‌كنند.

۲- چارچوب‌سازها^۲: اين مشخصه مرزهاي متن را نشان مي‌دهد. چارچوب‌سازها به توالي يا مراحل گفتمان اشاره دارند.

۳- نشانگرهاي درون متني^۳: آن‌ها به بخش ديگر متن اشاره دارند. براي مثال: «شكل...را مشاهده كنيد»، «به بخش بعدي مراجعه نماييد» و «همان‌طور كه در بالا ذكر شد».

۴- معناهاي رمزگونه^۴: آن‌ها با بازنويسي، توضيح يا تشريح افكار نويسنده، اطلاعات اضافي را نشان مي‌دهند تا اطمينان حاصل شود كه خوانندگان قادر به بازيابي معنای مدنظر نويسنده هستند.

۵- گواه‌نمايي‌ها^۵: گواه‌نماها نشانگر بازنمايي و ارزيابي اطلاعات از منابع ديگر هستند و به اطلاعات متون ديگر ارجاع

مي‌دهند (هايلند، ۲۰۰۵). منابع تعاملی (بينافردی) خواننده را درگير متن مي‌كنند و بر شركت‌كنندگان تعامل تمرکز

دارند (هايلند، ۲۰۰۵).

زيرمقوله‌هاي نشانگرهاي تعاملی عبارتند از:

۱- ترديدنماها^۶ (عبارات احتياطي): ابزارهايي هستند كه تصميم نويسنده براي پذيرش ديدگاه‌هاي ديگر را نشان مي‌دهند.

بنابراين نويسنده از تعهد كامل پيرامون موضوع سرباز مي‌زند و از ارائهٔ نظر قطعي درخصوص آن خودداري مي‌كند.

۲- يقين‌نماها^۷ (عبارات تأكيدی): اطمينان نويسنده از بيان عقايد خود را نشان مي‌دهند و قطعيت نويسنده نسبت به تحقق امري را منعكس مي‌سازند.

۳- نگرش‌نماها^۸: اين مشخصه، نمايانگر عواطف و نگرش‌هاي نويسنده نسبت به گزاره‌ها هستند و بر مفاهيمي از قبيل: تعجب، توافق، اهميت، تعهد و نااميدي دلالت مي‌كنند.

۴- خوداظهاري‌ها^۹: اين مشخصه به حضور نويسنده در متن اشاره دارد كه با ميزان بسامد وقوع ضمير اول شخص^{۱۰} و ضمير ملكي^{۱۱} تعيين مي‌گردد.

۵- درگيرسازها^{۱۲} (دخيل‌سازها): هدف اين مشخصه، جلب‌توجه خوانندگان يا مشاركت آن‌ها به‌عنوان اعضاي شركت‌كننده در يگ گفتمان است (هايلند، ۲۰۰۵).

^۱ . transition markers

^۲ . frame markers

^۳ . endophoric markers

^۴ . code glosses

^۵ . evidentials

^۶ . hedges

^۷ . boosters

^۸ . attitude markers

^۹ . self- mentions

^{۱۰} . first person pronoun

^{۱۱} . possessives

^{۱۲} . engagement markers

طبقه‌بندی نشانگرهای فراگفتمان هایلند که شامل مقوله‌های تعاملی و تبدالی است، در جدول شماره ۱ نشان داده شده است:

جدول (۱)

الگوی فراگفتمان هایلند (۲۰۰۵: ۴۹)

مثال	نقش خواننده را در متن راهنمایی می‌کند.	طبقه تبدالی
بنابراین، به علاوه	عناصری که ارتباط بین بندهای اصلی را بیان می‌کنند.	نشانگرهای گذار
در نتیجه، به اختصار	به توالی یا مراحل گفتمان اشاره دارند.	چارچوب‌سازها
شکل ۳ را مشاهده نمایید	به اطلاعات بخش‌های دیگر متن اشاره دارند.	نشانگرهای درون‌متنی
یعنی، به عبارت دیگر	عناصری که توضیح بیشتری را ارائه می‌دهند.	معناهای رمزگونه
طبق دیدگاه چامسکی	به اطلاعات ارائه شده در دیگر متون اشاره دارند.	گواه‌نمایی‌ها
مثال	نقش دیدگاه نویسنده یا گوینده را نشان می‌دهد.	طبقه تعاملی
شاید، امکان دارد	از تعهد و اظهار صریح سرباز می‌زنند.	تردیدنماها (عبارات احتیاطی)
بی تردید، قطعاً	بیانگر قطعیت و اطمینان نویسنده یا گوینده هستند.	یقین‌نماها (عبارات تأکیدی)
متأسفانه، موافقم	نگرش و نظر نویسنده یا گوینده را نشان می‌دهند.	نگرش‌نماها
ما، من	نشانگر ارجاع مستقیم به نویسنده یا گوینده هستند.	خوداظهاری‌ها
توجه نمایید، در نظر داشته باشید	سبب جلب توجه یا مشارکت خوانندگان/مخاطبین می‌شوند.	درگیرسازها (دخیل‌سازها)

یکی از عوامل فرازبانی مؤثر بر انتخاب نشانگرهای فراگفتمانی، مقوله جنسیت است. زنان و مردان نه تنها از نظر ویژگی‌های جسمانی، بلکه از نظر گفتار در ارتباط نیز متفاوت هستند. گفتار مردان و زنان در شکل، موضوع، محتوا و کاربرد آن تفاوت‌هایی دارد. مطالعات تطبیقی نشان داده‌اند که بسامد و الگوی کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی تحت تأثیر عوامل فرهنگی و جنسیتی متفاوت است. نتایج برخی پژوهش‌ها حاکی از غلبه فراگفتمان بینافردی بر متنی، کاربرد بیشتر نشانگرها در نوشتار مردان و استفاده گسترده‌تر نویسندگان فنلاندی در مقایسه با آمریکایی‌هاست (کریسمور^۱ و همکاران، ۱۹۹۳). پیرامون رابطه میان حوزه متون و کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی نیز، هایلند (۲۰۰۵) بیان داشته که متون حوزه پزشکی به عنوان بخشی از علوم تجربی، از نشانگرهای فراگفتمانی تعاملی کم‌تری استفاده می‌کنند. در مقابل، رشته‌هایی مانند اقتصاد و زبان‌شناسی که در حوزه علوم انسانی و اجتماعی قرار دارند، از ساختار متنی کم‌تر رسمی و انعطاف‌پذیرتری برخوردارند (هایلند، ۲۰۰۵: ۱۴۳). فراگفتمان، به مثابه یکی از ابعاد مهم تحلیل گفتمان به بررسی عناصری می‌پردازد که فراتر از محتوای صرف متنی، نقش بنیادینی در هدایت معنا، انسجام روایی و تعامل میان نویسنده و خواننده ایفا می‌کنند.

^۱ . A. Crismore

مطالعات نشان می‌دهند که در مقالات علمی، تردیدنماها بیش‌ترین بسامد را دارند، درحالی‌که نگرش‌نماها کم‌ترین میزان کاربرد را به خود اختصاص می‌دهند؛ این امر احتمالاً ناشی از ضرورت احتیاط در بیان ادعاها در متون علمی است. هم‌چنین، تفاوت‌های جنسیتی در کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی مشاهده شده‌است؛ به‌گونه‌ای که زنان تمایل بیش‌تری به استفاده از تردیدنماها و خوداظهاری‌ها دارند، درحالی‌که مردان بیش‌تر از یقین‌نماها و دخیل‌سازها بهره می‌برند. این تفاوت ممکن است ناشی از هنجارهای اجتماعی یا سبک‌های ارتباطی باشد (هایلند، ۲۰۰۵).

مرور نظام‌مند پیشینه در ایران نشان می‌دهد که مطالعات فراگفتمان تقریباً صرفاً بر پیکره‌های دانشگاهی و علمی متمرکز بوده‌اند و ظرفیت‌های تحلیلی این نظریه در بستر متون ادبی - که به باور هایلند (۲۰۰۵) سرشار از لایه‌های پیچیده ایدئولوژیک و بینافردی هستند - نادیده گرفته شده‌است. افزون بر این، حتی همین معدود پژوهش‌ها نیز از سطح توصیف کمی صرف بسامد نشانگرها فراتر نرفته‌اند و هیچ‌یک به تبیین چرایی انتخاب‌های فراگفتمانی و پیوند آن با سبک بلاغی و راهبرد اقلان نویسنده نپرداخته‌اند. هم‌چنین، سازوکارهای گفتمانی خاص ادبیات داستانی معاصر فارسی به‌ویژه در نسبت با رویکردهای بلاغی متمایز نویسندگان آن تاکنون موضوع یک تحلیل نظام‌مند مبتنی بر نظریه فراگفتمان نبوده‌است. از این رو، پژوهش حاضر با حرکت از «توصیف» به «تبیین» و با تلفیق چارچوب فراگفتمان هایلند با مفاهیم سبک بلاغی (تبادلی/ تعاملی) و مثلث اقلان ارسطو می‌کوشد نشان دهد که چگونه نویسندگان شاخص معاصر فارسی از ظرفیت‌های زبانی صرفاً برای سازمان‌دهی متن استفاده نمی‌کنند، بلکه برای پیشبرد یک راهبرد بلاغی منسجم در تعامل با خواننده بهره می‌برند.

۳-۱. روش پژوهش

از آنجاکه پژوهش حاضر پیرامون تحلیل محتواست، بنابراین پژوهشگران برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش از روش نمونه‌گیری بهره برده‌اند. معادل فارسی نشانگرهای فراگفتمانی فهرست شده توسط هایلند (۲۰۰۵) به‌عنوان منبع اصلی برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز در نظر گرفته شده‌است. چهار داستان (رمان) بلند فارسی از نویسندگان مرد و زن به‌عنوان پیکره داده‌های پژوهش در نظر گرفته شده‌اند. داستان‌های: «سووشون»، «خواب زمستانی» و «چشم‌هایش» و «از رنجی که می‌بریم» واکاوی شدند. دلایل انتخاب این چهار داستان بر اساس معیارهای متفاوتی بود. همه آن‌ها متعلق به یک دوره زمانی خاص هستند (۱۳۵۱-۱۳۲۰). متن این داستان‌ها به‌صورت برخط در دسترس است. آن‌ها توسط چهار نویسنده معروف تألیف شده‌اند و از داستان‌های معروف ادبیات معاصر ایران به شمار می‌آیند. این نویسندگان با نثری محکم و تأثیرگذار، داستان‌هایی با رگه‌هایی از سیاست و مسائل اجتماعی پیش روی خواننده قرار می‌دهند. در این میان، چهار داستان منتخب پژوهش حاضر به دو دوره متمایز طبقه‌بندی میرعابدینی (۱۳۷۷) تعلق دارند: «چشم‌هایش» و «از رنجی که می‌بریم» متعلق به دوره دوم (۱۳۲۰-۱۳۳۲) هستند که مشخصه آن ادبیات متعهد، نثر خطابی و واقع‌گرایی سیاسی است. در مقابل، «سووشون» و «خواب زمستانی» به دوره چهارم (۱۳۴۰-۱۳۵۷) تعلق دارند که دوره اوج پختگی، نمادپردازی و درون‌گرایی در داستان‌نویسی ایران محسوب می‌شود.

انتخاب این چهار داستان از دو دوره متفاوت این امکان را فراهم می‌کند که تأثیر تحولات سبکی و مفهومی بر کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی در یک بازه سی‌ساله (از ۱۳۲۶ تا ۱۳۵۲) مورد بررسی تطبیقی قرارگیرد. به بیان دیگر، پیکره پژوهش به گونه‌ای انتخاب شده که هم تداوم سنت داستان‌نویسی متعهد را نشان دهد و هم عبور از رئالیسم گزارشی به رئالیسم نمادین و

مدرنیسم روان‌شناختی را بازتاب دهد. هم‌چنین برای ارزیابی رابطه میان متغیر غیرزبانی جنسیت، کاربرد نشانگرهای فراگفتمان و نقش اقناعی آنها دو نویسنده زن و دو نویسنده مرد لحاظ شده‌است.

متن داستان‌های مذکور، در نسخه نرم‌افزار انت کانک^۱ (۳،۵،۷) که آنتونی^۲ (۲۰۲۰) تهیه نموده‌است، بارگذاری گردیدند تا بسامد وقوع نشانگرهای فراگفتمان براساس فهرست نشانگرهای مدل هایلند (۲۰۰۵) تجزیه و تحلیل شود. این نرم‌افزار فهرست واژه‌های یک متن و میزان بسامد وقوع آن را در بخش‌های مختلف به همراه نمونه کاربرد آن‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد. به دلیل آن‌که تعداد کل واژه‌ها در داستان‌های «سووشون» و «چشم‌هایش» بیشتر از داستان‌های «خواب زمستانی» و «از رنجی که می‌بریم» است (به ترتیب ۱۰۴/۸۰۵ واژه، ۷۳/۹۴۳ واژه، ۳۱/۷۱۵ واژه و ۱۷/۵۰۰ واژه) برای از بین بردن اثر احتمالی این اختلاف، تعداد نشانگرهای فراگفتمانی هایلند برای هر ۱۰۰۰ واژه محاسبه گردید. در انتها، با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۱ داده‌های گردآوری شده تجزیه و تحلیل آماری گردیدند. هم‌چنین از آزمون «خی‌دو» برای مقایسه میانگین تعداد نشانگرهای فراگفتمانی تبدالی و تعاملی در هر ۱۰۰۰ واژه متن این داستان‌ها استفاده گردید. در این تحلیل واحد مقایسه، کل واژه‌های موجود در متن داستانی چهار نویسنده برجسته معاصر زبان فارسی «دو زن و دو مرد» که به دو طبقه «نشانگرها» در مقابل «غیرنشانگرها» تقسیم می‌شدند، بوده‌است.

جدول (۲)

کل واژه‌های موجود در چهار اثر مورد مطالعه

جمع کل واژه‌ها	غیر نشانگرها	نشانگرها	جنسیت
۱۳۶/۴۳۴	۱۲۹/۵۱۴	۶۹۲۰	زن
۱۱۱/۵۷۳	۱۰۴/۹۹۰	۶۵۸۳	مرد

۴. تحلیل داده‌ها

در این بخش به بررسی انواع نشانگرهای فراگفتمانی به کار گرفته شده در چهار اثر ادبی مذکور می‌پردازیم. هم‌چنین متغیر جنسیت نویسندگان نیز مدنظر قرار می‌گیرد. در همین راستا، برای عینی‌سازی یافته‌ها، نمونه‌هایی از کاربرد انواع نشانگرهای فراگفتمانی در پیکره این چهار داستان نیز استخراج و ارائه شده‌است. در انتها میزان اقناع‌پذیری این آثار را با توجه به مثلث اقناعی ارسطو و براساس بسامد وقوع هر یک از نشانگرهای فراگفتمانی در این آثار ارزیابی می‌کنیم. در ادامه نمونه‌هایی از کاربرد این نشانگرها در کل پیکره داده‌های مدنظر ارائه شده‌اند:

- ۱- یعنی آدمی که فقط نوکر بازوی خودش است. معنای رمزگونه (از رنجی که می‌بریم، ص ۵۲).
- ۲- فقط می‌بایست انگشت بر روی ماشه‌ها بگذارند. گذار (از رنجی می‌بریم، ص ۳۴)
- ۳- پس من وصیتی ندارم... فقط یک حرف واسه‌ش داشتم... شاید بتونی پیداش کنی- ها؟ تردیدنما (از رنجی که می‌بریم، ص ۱۰).

^۱ . Ant Conc

^۲ . L. Anthony

- ۴- اوستا محمد ولی هم راضی شده بود، تعریفش را حتماً برایت نوشته‌اند. یقین‌نما (از رنجی که می‌بریم، ص ۳۰).
- ۵- مدتها او را پاییدم ولی او از همه رو برمی‌گرداند. گذار (از رنجی که می‌بریم، ص ۷۲).
- ۶- و اکنون پس از مدتها اسد توانسته بود با هفده نفر از رفقای خود... کاری بدست بیاورد. چارچوب‌ساز (از رنجی که می‌بریم، ص ۱۹).
- ۷- و با همان سلاح‌ها تمام سوراخ سمبه‌های معدن رو در اختیار دارند. درون‌متنی (از رنجی که می‌بریم، ص ۶۹).
- ۸- طبق قراری که قبلاً با دو نفرشان گذاشته بود. گواه‌نمایی (از رنجی که می‌بریم، ص ۳۵).
- ۹- رفیق همخانه‌اش قد بلندی دارد. حیف که کمی باریک است. نگرش‌نما (از رنجی که می‌بریم، ص ۳۰).
- ۱۰- خود من دو شب دم دروازهٔ آمل کشیک دادم. خوداظهاری (از رنجی که می‌بریم، ص ۳۵).
- ۱۱- ببینم کی جرأت دارد به من بگوید بالای چشم‌ت ابرو است. درگیرساز (از رنجی که می‌بریم، ص ۵۲).
- ۱۲- برو تلفن کن خانهٔ خان کاکا، شاید آنجا باشد. تردیدنما (سووشون، ص ۱۱۷).
- ۱۳- ملک‌رستم گفت: «خود من بارها سووشون رفته‌ام...». خوداظهاری (سووشون، ص ۲۷۴).
- ۱۴- اگر نمی‌فروختیم روی دستمان می‌مردند، باور کنید گوسفندهای ما با پای خودشان نمی‌توانستند بروند. درگیرساز (سووشون، ص ۲۸).
- ۱۵- اما باز به قول یوسف تقصیر نانوایا چه بود؟ گواه‌نمایی (سووشون، ص ۶).
- ۱۶-...اما زری اشک نداشت. گذار (سووشون، ص ۱۸۱).
- ۱۷- خان کاکا مطمئن باشید من دیوانه نشده‌ام. یقین‌نما (سووشون، ص ۲۷۸).
- ۱۸- خانم حکیم گفت که «متأسفانه تخت‌های مریض‌خانهٔ مرسلین مختص افسرها و سربازهای خارجی می‌باشد». نگرش‌نما (سووشون، ص ۱۴۷).
- ۱۹- بعد از آن، من و غلام خیلی دربارهٔ گله حرف زدیم. چارچوب‌ساز (سووشون، ص ۱۶).
- ۲۰- همان تختی که دیشب نعش مجالۀ یوسف بر آن قرار داشت. درون‌متنی (سووشون، ص ۲۸۰).
- ۲۱- خوب گفتید برگشتید سر کارو کاسبی‌تان، یعنی ایل برای شما شده یک دکان. رمزگونه (سووشون، ص ۲۶).
- ۲۲- بنابراین اگر سری در کار استاد باشد، این دهقان همدانی هم از آن باخبر است. گذار (چشم‌هایش، ص ۱۱).
- ۲۳- قریب به چندین میلیون تومان در سیزده سال اخیر، یعنی از زمان تبعید استاد... خرج شده. معنای رمزگونه (چشم‌هایش، ص ۱۵).
- ۲۴- اول من نمی‌روم پس از چند دقیقه شما خارج شوید. چارچوب‌ساز (چشم‌هایش، ص ۷۳).
- ۲۵- نه خانم اولاً که من باید در خدمتتان باشم. چارچوب‌ساز (چشم‌هایش، ص ۲۰).
- ۲۶- اقلأً این را باید شما درک کنید. درگیرساز (چشم‌هایش، ص ۱۰۹).
- ۲۷- نه ندیدم یعنی نخواستم او را ببینم. معنای رمزگونه (چشم‌هایش، ص ۹۶).
- ۲۸- حتی شنیدم که مطبوعات اروپا مکاتباتی از قول او نقل کردند. گواه‌نمایی (چشم‌هایش، ص ۱۱۲).
- ۲۹- شاید نامه به اسم شما نبود. ممکن هم هست که خانم کوچولو آن را باز کرده باشد. تردیدنما (چشم‌هایش، ص ۷۴).

- ۳۰- خوشبختانه این قصه‌ها دیگر ته کشیده. نگرش نما (چشم‌هایش، ص ۵)
- ۳۱- همان زن ناشناس صاحب چشم‌هاست، حتماً تسلیم نمی‌شدم. یقین‌نما (چشم‌هایش، ص ۱۷).
- ۳۲- خواهش‌مندم توجه کنید، رفتار این مرد در زندگی من تأثیر داشت. درگیرساز (چشم‌هایش، ص ۳۷).
- ۳۳- اینجا دیگر من خودم را باختم. رنگ از صورتم پرید. خوداظهاری (چشم‌هایش، ص ۱۶).
- ۳۴- و همان شب بود که آن اتفاق غریب افتاده بود. درون‌متنی (خواب زمستانی، ص ۸).
- ۳۵- یعنی چی؟ چرا ایستادم؟ چرا نفسم بند آمده؟ معنای رمزگونه (خواب زمستانی، ص ۴۱).
- ۳۶- ولی خب به قول رفقا قسمتش نبود. گواه‌نمایی (خواب زمستانی، ص ۱۶).
- ۳۷- بهتره با اینا برم. خودمو زیر چتر آقای حیدری قایم می‌کنم. خوداظهاری (خواب زمستانی، ص ۱۲).
- ۳۸- همه به حالش غبطه می‌خوردیم. بفرمایین خودتون ملاحظه کنین. درگیرسازها (خواب زمستانی، ص ۵۸).
- ۳۹- منم بودم مشکوک می‌شدم. نظم جامعه از من و تو مهم‌تره. تردیدنما (خواب زمستانی، ص ۱۱).
- ۴۰- آقای احمدی گفت بله حتماً. دلش آشوب شد. راه گلویش بسته‌بود. یقین‌نما (خواب زمستانی، ص ۹).
- ۴۱- آقای مهدوی گفته بود بله موافقم. باید کمک کرد هر جور شده بیرونش کنن. نگرش‌نما (خواب زمستانی، ص ۴۰).
- ۴۲- با این حال، آقای احمدی مطمئن بود که تصادفاً نیفتاده. گذار و یقین‌نما (خواب زمستانی، ص ۸).
- ۴۳- یک مکث خالی که در آن هیچ اتفاقی نمی‌افتاد و بعد از آن هم هیچ. چارچوب‌ساز (خواب زمستانی، ص ۷).

۴-۱. مقایسه کاربرد انواع مختلف نشانگرهای فراگفتمانی بر اساس جنسیت نویسندگان

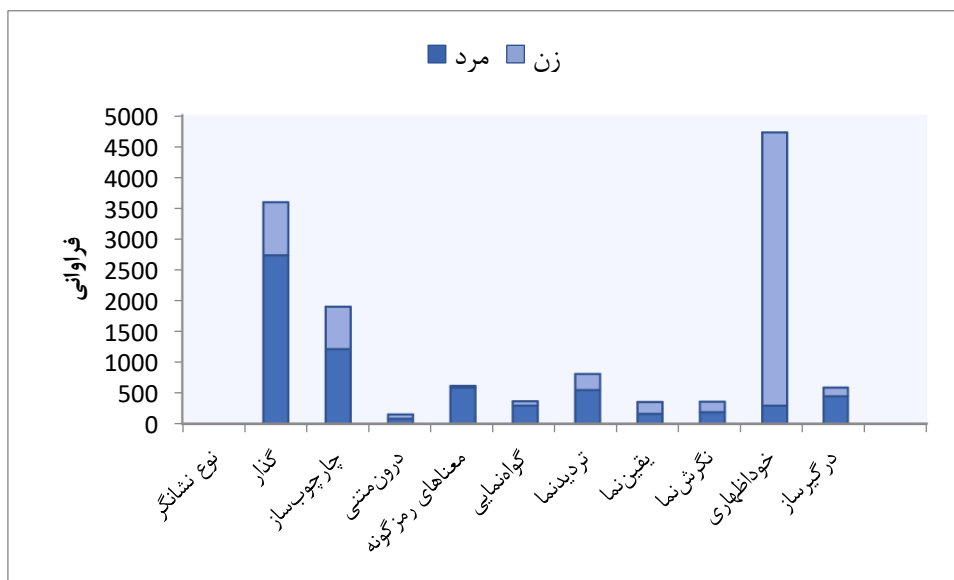
در این بخش با توجه به تحلیل‌های آماری به پرسش‌هایی که اساس نوشتار حاضر را شکل می‌دهند، پاسخ داده می‌شود. پرسش نخست پژوهش: ۱- الگوی کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی در آثار ادبی نویسندگان زن و مرد چگونه است؟

جدول (۳)

مقایسه کاربرد انواع نشانگرهای فراگفتمانی در آثار چهار نویسنده زن و مرد

نوع نشانگر	زن	مرد
گذار	۸۶۰	۲۷۲۹
چارچوب‌ساز	۶۸۸	۱۲۰۸
درون‌متنی	۷۰	۸۰
معناهای رمزگونه	۲۹	۵۸۴
گواه‌نمایی	۷۲	۲۹۲
تردیدنما	۲۶۱	۵۴۵
یقین‌نما	۱۹۲	۱۵۹
نگرش‌نما	۱۶۹	۱۸۷
خوداظهاری	۴۴۲۸	۲۹۲

نوع نشانگر	زن	مرد
درگیرساز	۱۴۱	۴۴۴



نمودار ۱.

میزان بسامد وقوع هر یک از نشانگرهای فراگفتمانی در چهار داستان مورد مطالعه براساس جنسیت نویسندگان در جدول شماره ۴ نتایج کامل آزمون خی دو گزارش شده است:

جدول (۴)

نتایج آزمون خی دو پیرامون بسامد وقوع انواع نشانگرهای فراگفتمانی در چهار اثر مورد مطالعه

نوع نشانگر	χ^2	p	نتیجه
گذار	۱۵۳۵/۷۲	$p < ۰/۰۰۱$	معنادار
چارچوبساز	۱۹۶/۹۱	$p < ۰/۰۰۱$	معنادار
درون متنی	۱/۰۹	$p = ۰/۳۹۵$	نامعنادار
معناهای رمزگونه	۵۵۴/۲۰	$p < ۰/۰۰۱$	معنادار
گواه نمایی	۱۴۶/۹۷	$p < ۰/۰۰۱$	معنادار
تردیدنما	۱۲۱/۳۰	$p < ۰/۰۰۱$	معنادار
یقین نما	۱/۵۸	$p = ۰/۲۰۸$	نامعنادار
نگرش نما	۱/۹۳	$p = ۰/۱۶۴$	نامعنادار
خوداظهاری	۵۲۸۰/۱۲	$p < ۰/۰۰۱$	بسیار معنادار
درگیرساز	۱۷۹/۲۱	$p < ۰/۰۰۱$	معنادار

مطابق جدول ۴، بیشترین تفاوت معنادار مربوط به «خوداظهاری‌ها» است که در آثار نویسندگان «زن» به‌طور چشمگیری مشاهده می‌شود. این امر می‌تواند بیانگر سطح بالاتر درگیری عاطفی، بیانگری و روایتگری شخصی در آثار نویسندگان زن باشد. «نشانگرهای گذار، چارچوب‌سازها، گواه‌نمایی‌ها، تردیدنماها و درگیرسازها» نیز تفاوت معناداری را میان دو جنسیت نشان می‌دهند. این موارد عموماً به سبک استدلال، انسجام متن و مدیریت تعامل با خواننده مرتبط هستند. در مقابل، نشانگرهای «درون‌متنی، یقین‌نماها و نگرش‌نماها» تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهند. به بیان دیگر، در این سه دسته نشانگر، جنسیت نویسنده نقش برجسته‌ای در تعیین میزان کاربرد نشانگرها ایفا نمی‌کند. به‌طور کلی، می‌توان گفت که بین جنسیت نویسندگان و شیوه کاربرد اغلب نشانگرهای فراگفتمانی رابطه معناداری وجود دارد؛ اما این رابطه در همه انواع نشانگرها یکسان نیست. این یافته‌ها می‌توانند به‌عنوان شاهی بر تفاوت‌های سبکی و گفتمانی میان نویسندگان زن و مرد به کار گرفته شوند.

جدول (۵)

فراوانی کاربرد نشانگرهای تبدلی و تعاملی بر اساس جنسیت نویسندگان

جنسیت نویسنده	نشانگرهای تبدلی	نشانگرهای تعاملی	جمع کل نشانگرها
مرد	۴۹۵۶	۱۶۲۷	۶۵۸۳
زن	۱۷۱۹	۵۲۰۱	۶۹۲۰

با نگاهی گذرا به داده‌های جدول ۵ می‌توان دریافت که نویسندگان مرد به‌طور معناداری بیشتر از نشانگرهای تبدلی استفاده کرده‌اند مانند: «گذارها، چارچوب‌سازها، گواه‌نمایی‌ها و سایر سازوکارهای سازمان‌دهنده متن». این الگو بیانگر تأکید بیشتر آنها بر ساختار، انسجام، نظم، هدایت منطقی متن و هم‌چنین کنترل بیشتر بر جریان روایت است. نویسندگان زن نیز به‌طور معناداری بیشتر از نشانگرهای تعاملی استفاده کرده‌اند، مانند: «خوداظهاری‌ها، درگیرسازها، نگرش‌نماها و نشانگرهای ارتباط با خواننده». این سبک بیانگر درگیری عاطفی و ذهنی بیشتر آنها با روایت، ارتباط فعال‌تر با مخاطب، حضور پررنگ‌تر «من نویسنده» در متن و صمیمیت بیشتر و مشارکت‌جویی در ارتباط نوشتاری است.

نتایج آزمون «خی‌دو» نشان می‌دهد که میان جنسیت نویسندگان و نوع نشانگرهای فراگفتمانی رابطه کاملاً معناداری وجود دارد. نویسندگان مرد به‌طور برجسته از نشانگرهای تبدلی استفاده می‌کنند، درحالی‌که نویسندگان زن به شکل بسیار معناداری از نشانگرهای تعاملی بهره می‌برند. این تفاوت‌ها بازتابی از سبک گفتمانی متفاوت دو گروه در روایت‌پردازی و تعامل با مخاطب است. در ادامه نتایج نهایی (آزمون خی‌دو) مقایسه نشانگرهای تبدلی و تعاملی میان نویسندگان زن و مرد به‌صورت جدول ۶ آورده شده‌است:

جدول (۶)

نتایج آزمون *Chi-square* پیرامون مقایسه کاربرد نشانگرهای تبدلی و تعاملی بر اساس جنسیت نویسنده

نتیجه	p	χ^2	جمع کل نشانگرها	نشانگرهای تعاملی	نشانگرهای تبدلی	جنسیت نویسنده
تفاوت معنادار	< 0.001	۳۴۳۲/۲۲	۶۵۸۳	۱۶۲۷	۴۹۵۶	مرد

زن	۱۷۱۹	۵۲۰۱	۶۹۲۰	-	-	-
----	------	------	------	---	---	---

مقدار $p < 0.001$ بیانگر رابطه بسیار معنادار میان جنسیت نویسنده و کاربرد نشانگرهای تبدیلی/تعاملی است. مردان به طور معناداری بیشتر از نشانگرهای «تبدالی» استفاده کرده‌اند، در حالی که زنان به طور معناداری بیشتر از نشانگرهای «تعاملی» استفاده کرده‌اند. نتایج آزمون خی‌دو نشان می‌دهد که تفاوت میان نویسندگان زن و مرد در میزان استفاده از نشانگرهای تبدیلی و تعاملی معنادار است. به عبارت دیگر، میان جنسیت نویسنده و نوع نشانگرهای فراگفتمانی رابطه معناداری وجود دارد.

۴-۲. رابطه میان سبک بلاغی نویسنده و کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی

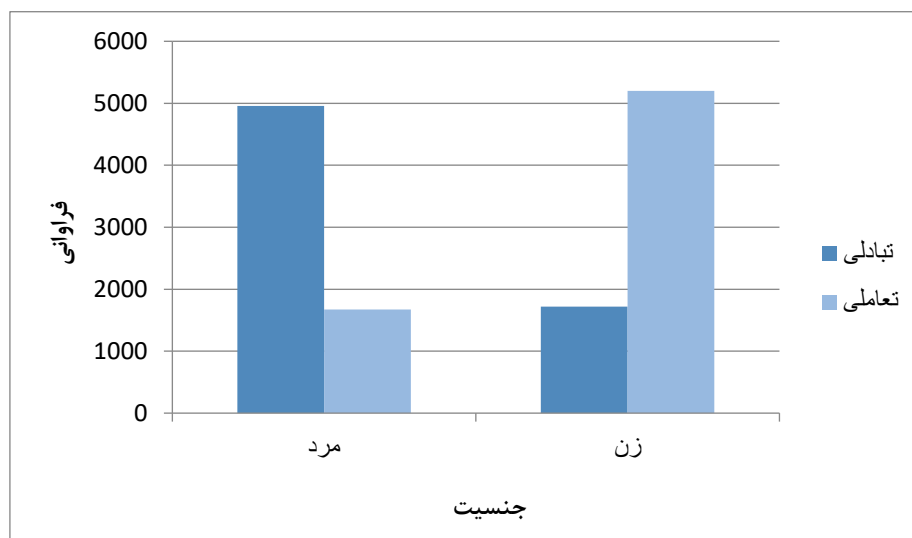
در پاسخ به پرسش دوم پژوهش مبنی بر چگونگی رابطه سبک بلاغی نویسنده و کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی، دو گروه سبک بلاغی را تعریف می‌کنیم: الف) نویسندگان با سبک بلاغی «تبدالی‌محور»، یعنی کاربرد بیشتر نشانگرهایی مانند: «گذارها، چارچوب‌سازها، گواه‌نمایی‌ها، درون‌متنی‌ها و معناهای رمزگونه». در سبک تبدالی‌محور نویسنده متن را به مثابه یک ساختار منطقی سازمان‌یافته می‌بیند که باید خواننده را در آن هدایت کند. ب) نویسندگان با سبک بلاغی «تعاملی‌محور»، یعنی استفاده بیشتر از نشانگرهایی مانند: «خوداظهاری‌ها، نگرش‌نماها، یقین‌نماها، تردیدنماها و درگیرسازها». در سبک تعاملی‌محور، نویسنده متن را به مثابه یک گفت‌وگو یا ارتباط شخصی با خواننده می‌بیند. استفاده از اصطلاح «سبک بلاغی» در زبان‌شناسی و تحلیل گفتمان بسیار رایج است و دقیقاً به معنای «شیوه‌ای که نویسنده برای متقاعدسازی و ارتباط با مخاطب برمی‌گزیند»، به کار می‌رود. محاسبه مجموع نشانگرهای هر سبک بلاغی در چهار اثر مذکور از این قرار است: نویسندگان مرد (سبک بلاغی غالب: تبدالی) تبدالی (۴۹۵۶ مورد) و تعاملی (۱۶۲۷ مورد)، در مقابل نویسندگان زن (سبک بلاغی غالب: تعاملی) تبدالی (۱۷۱۹ مورد) و تعاملی (۵۲۰۱ مورد).

جدول (۷)

تحلیل رابطه میان سبک بلاغی و کاربرد نشانگرهای تبدالی و تعاملی فراگفتمانی

نتیجه نهایی	p-value	نتیجه آزمون کای دو	نشانگرهای تعاملی	نشانگرهای تبدالی	سبک بلاغی غالب	نویسنده
رابطه بسیار معنادار	< 0.001	$\chi^2 = 3432/22$	۱۶۲۷	۴۹۵۶	تبدالی	مرد
—	—	—	۵۲۰۱	۱۷۱۹	تعاملی	زن

مقدار $p < 0.001$ نشان می‌دهد که میان سبک بلاغی نویسنده و نوع نشانگرهای فراگفتمانی رابطه بسیار معنادار وجود دارد. نویسندگان مرد الگوی تبدالی دارند (سازمان‌دهی و انسجام بهتر متن خود و کاربرد بیشتر نشانگرهای گذار و چارچوب‌سازها) اما نویسندگان زن الگوی تعاملی دارند (یعنی ارتباط بیشتر با خواننده و کاربرد بیشتر نشانگرهای خوداظهاری، نگرش‌نما و مشارکت‌جویی). این تفاوت سبکی نشان می‌دهد که سبک بلاغی نویسندگان ارتباط مستقیم و معناداری با شیوه استفاده آنان از نشانگرهای فراگفتمانی دارد و این رابطه از نظر آماری بسیار قوی است.



نمودار ۲.

رابطه میان سبک بلاغی نویسنده و کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی

جدول (۸)

تحلیل اقناعی چهار اثر مذکور براساس میزان بسامد سه مؤلفه اقناعی ارسطو

اثر	بسامد لوگوس (استدلال محوری)	بسامد اتوس (اعتبار نویسنده)	بسامد پاتوس (احساس برانگیزی)	جمع‌بندی اقناعی
چشم‌هایش - بزرگ علوی (مرد)	قوی - گذارها (۴۷۵)، چارچوب‌سازها (۲۸۰)، گواه‌نمایی‌ها (۲۶۰) نشان می‌دهد روایت نظم استدلالی و انسجام دارد.	متوسط - خوداظهاری (۲۷۰)، یقین‌نماها (۹۰)، نویسنده اعتبار خود را حفظ می‌کند اما اغراق نمی‌کند.	متوسط به بالا - تردیدنماها (۳۴۰) و نگرش‌نماها (۱۴۵) نشان از حس عدم قطعیت، حال‌وهوای عاطفی و درگیری مخاطب دارد.	روایتی متعادل که هم بُعد استدلالی و هم احساسی دارد. اقناع مبتنی بر انسجام منطقی + فضاسازی عاطفی ملایم.
سووشون - سیمین دانشور (زن)	قوی - گذارها (۸۱۵)، چارچوب‌سازها (۵۸۸)، ساختار بسیار منسجم و خطی.	بسیار قوی - خوداظهاری (۳۶۷۴)، بالاترین میان آثار؛ نویسنده مدام به روایت هویت و چشم‌انداز خود تکیه دارد.	متوسط - نگرش‌نماها (۶۲)، تردیدنماها (۱۸۹)، حس‌برانگیزی وجود دارد؛ اما کمتر از اتوس.	اقناع بر پایه اتوس بسیار قوی است؛ شخصیت‌محور و روایی. روایت به‌شدت نویسنده‌محور و با صدای غالب راوی.
از رنجی که می‌بریم - آل احمد (مرد)	بسیار قوی - گذارها (۲۳۱۷)، چارچوب‌سازها (۹۲۸)، معناهای رمزگونه (۴۵۴). متن شدیداً استدلالی و ساختارمند.	متوسط - یقین‌نماها و تردیدنماها متعادل. خوداظهاری کم (۲۲).	قوی - درگیرسازها (۳۸۹) نشان می‌دهد نویسنده مخاطب را فعالانه وارد بحث می‌کند.	اقناع مبتنی بر لوگوس پر قدرت با پاتوس فعال. نویسنده کمتر به اتوس تکیه می‌کند و بیشتر به تحلیل اجتماعی می‌پردازد.
خواب زمستانی - گلی ترقی (زن)	ضعیف تا متوسط - گذارها (۴۵)، چارچوب‌سازها	متوسط - خوداظهاری (۷۶۴)، یقین‌نماها (۱۵۶).	قوی - نگرش‌نماها (۱۰۷)، تردیدنماها (۷۲)، معناهای رمزگونه (۵). تمرکز بر	اقناع مبتنی بر پاتوس بالا و تجربه‌گرایی زنانه. متن

(۱۰۰). ساختار کمتر استدلالی.	اعتبار روایت از تجربه و صدای راوی می‌آید.	احوال درونی و فضای احساسی.	بیشتر احساسی و فضا ساز است تا استدلالی.
------------------------------	---	----------------------------	---

جدول (۹)

مقایسه کلی چهار اثر مذکور بر اساس پربسامدترین مؤلفه‌های اقتناعی ارسطو

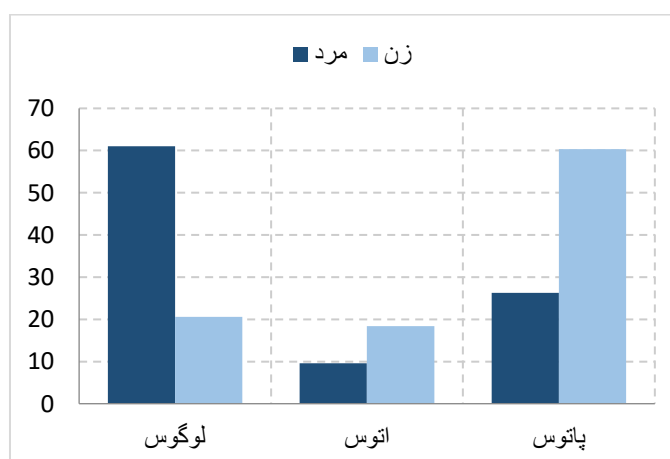
اثر	پربسامدترین مؤلفه‌های اقتناعی ارسطویی
چشم‌هایش	لوگوس + پاتوس (متوازن)
سووشون	اتوس (غالب)
از رنجی که می‌بریم	لوگوس (غالب)
خواب زمستانی	پاتوس (غالب)

جدول (۱۰)

جمع‌بندی جنسیت‌محور چهار اثر مذکور از منظر کاربرد مؤلفه‌های اقتناعی ارسطو

اثر	سبک اقتناع	ویژگی جنسیت‌محور
«چشم‌هایش» علوی	لوگوس + پاتوس متعادل	مردان متعادل؛ استدلال همراه با کنترل احساس
«سووشون» دانشور	اتوس بسیار قوی	زنان رابطه‌محور؛ این‌همانی با راوی و تجربه زیسته
«از رنجی که می‌بریم» آل احمد	لوگوس بسیار قوی + خطاب‌گری	مردان تهاجمی؛ تحلیل، نقد، درگیرسازی مخاطب
«خواب زمستانی» ترقی	پاتوس بسامد زیاد	زنان درون‌نگر؛ احساسی، شهودی، کم استدلال

نویسندگان مرد به‌صورت چشمگیری بر ساختار، منطق و تحلیل اجتماعی تأکید دارند. در آثار آنها، «خوداظهاری» نمود کمتری دارد و مخاطبین خود را بیشتر از طریق کاربرد مؤلفه‌های لوگوس (بیرونی) اقتناع می‌کنند؛ اما نویسندگان زن به‌طور برجسته‌ای، بر تجربه درونی، احساسات و ارتباط انسانی تأکید دارند و ساختار استدلالی را به نفع بیان احساسی و روایتگری شخصی رها می‌کنند. اقتناع مخاطبین در آثار آنها بیشتر به واسطه کاربرد مؤلفه‌های اتوس - پاتوس (درونی) صورت می‌گیرد.



نمودار ۳.

مقایسه نویسندگان مرد و زن بر اساس میزان کاربرد مؤلفه‌های اقتناعی ارسطو

براساس داده‌های مرتبط با میزان کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی و مثلث اقناعی ارسطویی، می‌توان اظهار داشت که نویسندگان مرد رویکردی «لوگوس‌محور»، «اجتماعی»، «تحلیلی» و «ساختارمند» دارند. در مقابل، نویسندگان زن رویکردی «اتوس/پاتوس‌محور»، «درونی»، «احساسی» و «تجربه‌گرا» به کار می‌گیرند. این تفاوت‌ها نه تنها سبک نگارش، بلکه نحوهٔ بر ساخت هویت، رابطه با مخاطب و شیوه‌های اقناع را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

جدول (۱۱)

میزان فراوانی کاربرد مؤلفه‌های اقناعی ارسطو توسط نویسندگان زن و مرد

مؤلفه	نویسندگان مرد (علوی + آل احمد)	نویسندگان زن (دانشور + ترقی)
لوگوس	بسیار زیاد	کم تا متوسط
اتوس	کم	بسیار زیاد
پاتوس	متوسط	کمتر به‌طور کلی

جدول (۱۲)

نتایج آزمون خی‌دو برای بررسی رابطهٔ معناداری میان جنسیت نویسنده و مؤلفه‌های اقناعی ارسطو

شاخص آماری	مقدار
نوع آزمون	آزمون کای اسکوتر مستقل
مقدار کای اسکوتر (χ^2)	۴۵۰۶/۸۹
درجهٔ آزادی (df)	۲
مقدار P (p-value)	0.000 (کمتر از ۰,۰۰۰۱)
سطح معناداری نتیجه	معنادار در سطح $p < 0.001$
جدول مقادیر مشاهده‌شده	مرد: ۴۰۸۰، ۷۴۳، ۱۷۶۰ / زن: ۱۶۱۸، ۴۷۰۲، ۶۰۰
جدول مقادیر موردانتظار	((۲۷۷۷/۹۰، ۲۶۵۴/۵۵، ۱۱۵۰/۵۵)، (۲۹۲۰/۴۵، ۲۷۹۰/۴۵، ۱۲۰۹/۴۵))
نتیجهٔ آماری	بین جنسیت نویسنده و نوع مؤلفهٔ اقناعی رابطهٔ معنادار بسیار قوی وجود دارد
تبیین نتیجه	تفاوت زیاد میان لوگوس در مردان و اتوس در زنان منبع اصلی اختلاف معنادار است

جدول (۱۳)

نتایج آزمون برای هر اثر بر اساس سه مؤلفهٔ اقناعی ارسطو

اثر	نتیجهٔ آماری	سطح معناداری	p-value	χ^2
(چشم‌هایش) علوی	توزیع مؤلفه‌ها نامتوازن و معنادار است	$p < 0.001$	$9/59 \times 10^{-7}$	۲۷/۷۱
(سووشون) دانشور	اتوس به‌شدت غالب است؛ الگوی اقناعی به‌شدت نامتوازن	بسیار معنادار	0.000	۳۲۸۸/۴۸
(از رنجی که می‌بریم) آل احمد	لوگوس فشار اصلی را دارد؛ توزیع کاملاً نامتوازن	بسیار معنادار	0.000	۳۴۷۷/۸۳
(خواب زمستانی) ترقی	پاتوس - اتوس بالاتر؛ لوگوس بسیار پایین؛ توزیع کاملاً نامتوازن	بسیار معنادار	$\approx 1/15 \times 10^{-170}$	۷۸۲/۵۹

همه آثار از توزیع برابر لوگوس - اتوس - پاتوس منحرف هستند، یعنی هر اثر الگوی اقناعی کاملاً ویژه و مشخصی دارد. «سووشون» و «از رنجی که می‌بریم»، بیشترین انحراف را دارند. در «سووشون»، اتوس (هویت/ صدای راوی) به شدت برجسته است و در «از رنجی که می‌بریم»، لوگوس با فاصله بسیار زیاد غالب است. «خواب زمستانی» نیز به شدت از الگوی برابر منحرف است. «ترقی» از یک الگوی احساسی - هویتی (پاتوس/ اتوس) استفاده کرده است. «چشم‌هایش» کمترین انحراف را دارد، اما همچنان معنادار است. این اثر متعادل‌ترین الگوی اقناعی را دارد.

جدول (۱۴)

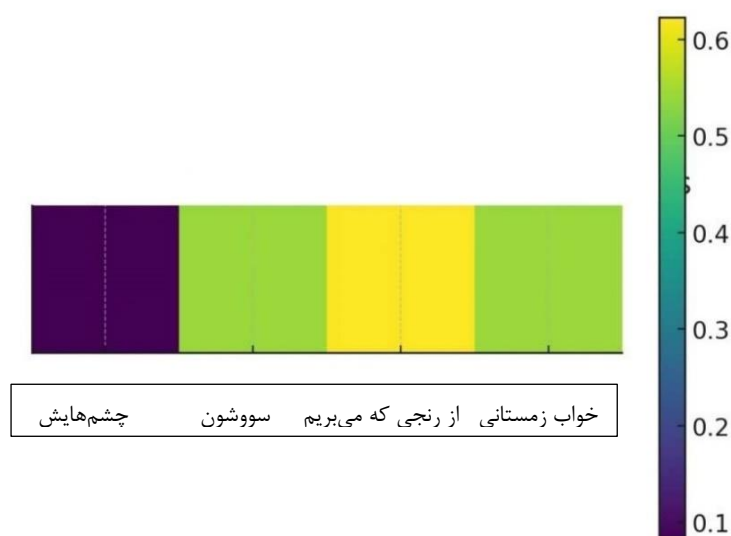
Cramer's V برای هر اثر

اثر	تفسیر	شدت اثر	Cramer's V	χ^2
«چشم‌هایش» علوی	الگوی اقناعی نسبتاً متعادل؛ انحراف کم از حالت برابر	خیلی کوچک	۰/۰۸۱	۲۷/۷۱
«سووشون» دانشور	اتوس به شدت غالب؛ الگوی اقناعی بسیار نامتقارن	بزرگ	۰/۵۴۲	۳۲۸۸/۴۸
«از رنجی که می‌بریم» آل احمد	لوگوس با اختلاف بسیار غالب؛ الگوی اقناعی شدیداً نامتعادل	خیلی بزرگ	۰/۶۲۳	۳۴۷۷/۸۳
«خواب زمستانی» ترقی	پاتوس/ اتوس نسبتاً غالب؛ لوگوس بسیار کم؛ الگوی به شدت احساسی - هویتی	بزرگ	۰/۵۴۲	۷۸۲/۵۹

مطابق داده‌های جدول ۱۴ (چشم‌هایش) $Cramer's V = 0/08$ ، اثر بسیار کوچک؛ یعنی توزیع لوگوس/ اتوس/ پاتوس نزدیک به تعادل است. (سووشون) $Cramer's V = 0/54$ ، اثر بزرگ؛ نمایانگر بسامد زیاد اتوس و سبک اقناعی کاملاً متمایز است. (از رنجی که می‌بریم) $Cramer's V = 0/62$ ، بزرگ‌ترین اثر؛ لوگوس به شدت غالب است و سبک اقناعی مردانه/ تحلیلی آشکار است. (خواب زمستانی) $Cramer's V = 0/54$ ، اثر بزرگ؛ بیانگر ساختار احساسی و هویتی پررنگ است.

۳-۴. جمع‌بندی ارتباط جنسیت و اندازه اثر

آثار مردان (علوی، آل احمد): یک اثر بسیار بزرگ (آل احمد) و یک اثر خیلی کوچک (علوی)، یعنی مردان تنوع بیشتر در الگوی اقناعی دارند. آثار زنان (دانشور، ترقی): هر دو اثر دارای V بزرگ و مشابه، یعنی الگوهای اقناعی زنان همگن‌تر، هویت‌محورتر و غیرمتمقارن‌تر است.



نمودار حرارتی ۴.

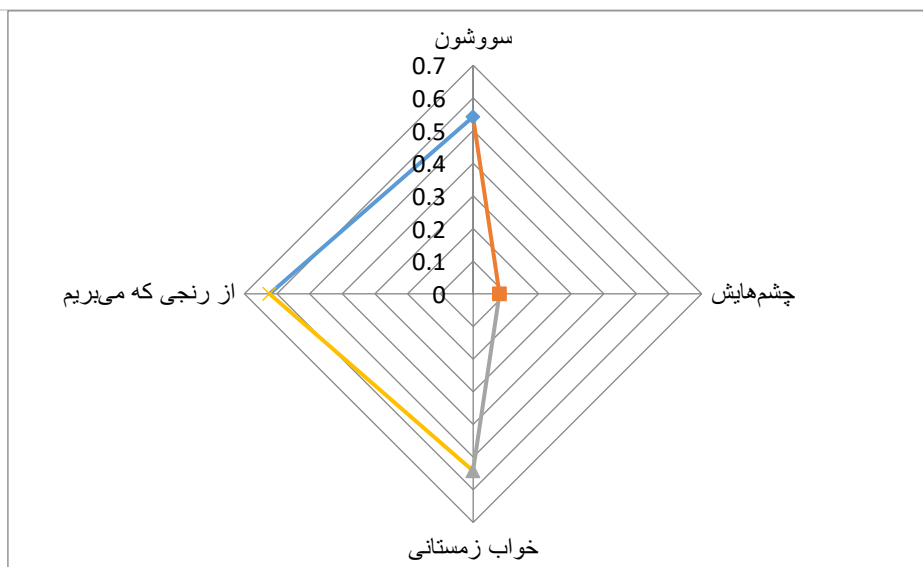
V Cramer's برای چهار اثر ادبی مورد مطالعه

نمودار نقشه حرارتی ۴، شدت V Cramer's را با استفاده از طیف رنگی نمایش می‌دهد؛ رنگ‌های روشن‌تر نشانگر اندازه اثر بزرگ‌تر و انحراف بیشتر الگوی اقتناعی از حالت متوازن هستند. بررسی این نمودار بیانگر چند نکته بنیادین است:

۱- آثار با اندازه اثر بالا، «از رنجی که می‌بریم» بالاترین اندازه اثر را نشان می‌دهد. این مقدار ($V \approx 0.62$) بیانگر آن است که الگوی اقتناعی این اثر به‌طور چشمگیری نامتوازن و مبتنی بر بسامد بارز لوگوس است. بدین ترتیب، این اثر دارای قوی‌ترین ساختار استدلالی است. «سووشون» و «خواب زمستانی» هر دو دارای اندازه اثر بزرگ ($V \approx 0.54$) هستند. این موضوع نشان می‌دهد که الگوی اقتناعی در آثار زنان به‌طور عمومی، انحراف قابل توجهی از توزیع متوازن دارد و بیشتر بر مؤلفه‌های هویتی - احساسی (اتوس و پاتوس) متکی است.

۲- آثار با اندازه اثر پایین، «چشم‌هایش» کمترین اندازه اثر را داراست ($V \approx 0.08$) این مقدار بسیار پایین نشان می‌دهد که ساختار اقتناعی این اثر در میان سه مؤلفه ارسطویی به‌شدت متوازن است و هیچ مؤلفه‌ای به‌طور افراطی بر دیگری پیشی نمی‌گیرد. این تعادل به انسجام روایی و سبک روایی کنترل‌شده علوی اشاره دارد.

نقشه حرارتی الگوی جالبی را آشکار می‌کند: دو اثر زنان و یکی از آثار مردان (آل‌احمد) دارای الگوی اقتناعی به‌شدت نامتوازن هستند. تنها اثر کاملاً متعادل این مجموعه، «چشم‌هایش» است؛ بنابراین، از منظر آماری، شدت انحراف اقتناعی در آثار زنان مشابه و نزدیک به یکدیگر است، درحالی‌که در میان آثار مردان تفاوت بسیار بیشتری وجود دارد.



نمودار راداری ۵.

Cramer's V برای چهار اثر ادبی مورد مطالعه

نمودار ۵ راداری، توزیع مقادیر *Cramer's V* را در ساختاری چرخشی نمایش می‌دهد. موقعیت هر اثر نسبت به مرکز نمودار بیانگر شدت اثر است؛ هرچه نقطه دورتر باشد، الگوی اقتناعی نامتوازن‌تر است. «از رنجی که می‌بریم» بیشترین فاصله را از مرکز دارد و به معنای بیشترین شدت عدم تعادل در به‌کارگیری لوگوس، اتوس و پاتوس است. این الگو با سبک انتقادی و استدلالی آل‌احمد هم‌خوان است. «سووشون» و «خواب زمستانی» در سطحی مشابه و در فاصله‌ای زیاد از مرکز قرار دارند؛ این بدان معناست که آثار زنان از ساختار اقتناعی مبتنی بر «اتوس» و «پاتوس» استفاده می‌کنند و این الگو در هر دو اثر پایدار است. «چشم‌هایش» نزدیک‌ترین نقطه به مرکز را دارد. این موضوع نشان می‌دهد که این اثر از توازن اقتناعی بالایی برخوردار است و هیچ یک از مؤلفه‌های اقتناعی نقش غالب نیافته‌اند.

الگوی نمودار راداری یک تمایز سه‌گانه ایجاد می‌کند: ۱. موقعیت مرزی آل‌احمد و بسامد زیاد لوگوس. ۲. موقعیت مشابه دانشور و ترقی، بسامد زیاد اتوس و پاتوس. ۳. موقعیت متعادل علوی، توازن سه‌گانه. این تصویر کلی نشان می‌دهد که الگوهای اقتناعی آثار زنان همگون‌تر و آثار مردان ناهمگون‌تر هستند.

۴-۴. بحث

پژوهش‌هایی مانند کریسمور و همکاران (۱۹۹۳) و هایلند (۲۰۰۵) همگی نشان داده‌اند که جنسیت بر انتخاب نشانگرهای فراگفتمانی اثر معنادار دارد. نتایج این پژوهش نیز کاملاً با این گزاره هم‌راستا است. به بیان دیگر، دانشور و ترقی (نویسندگان زن) استفاده بیشتری از اتوس و پاتوس داشتند که مطابق گزارش‌های پیشین زنان تمایل دارند از «خوداظهاری»، «نگرش‌نماها» و «تردیدنماها» استفاده کنند و شیوه ارتباطی آن‌ها «رابطه‌محورتر» و «هویت‌محورتر» است. آل‌احمد (نویسنده مرد) الگوی

لوگوس محور و تحلیلی دارد؛ این نتایج دقیقاً با یافته‌هایی هم‌خوان است که نشان می‌دهد مردان بیشتر از «یقین‌نماها» و «ساختارهای منطقی» در نوشتار استفاده می‌کنند.

علوی به‌عنوان یک «نمونه متعادل» در الگوی فراگفتمانی، کمتر به ویژگی‌های قالبی مبتنی بر جنسیت گرایش دارد. این موضوع نیز با برخی پژوهش‌های جدید از جمله غفوری و عقبی‌طلب (۲۰۱۲) هم‌خوان است که نشان می‌دهد جنسیت الزاماً به تفاوت در «حجم» استفاده از نشانگرها نمی‌انجامد، بلکه تفاوت در «نوع و کاربرد» آن‌ها تبلور می‌یابد.

مطالعاتی مانند صادقی و اسماعیلی (۲۰۱۲) و آهنگری و کاظمی (۲۰۱۴) نشان داده‌اند که متون ادبی به‌طور کلی از نشانگرهای فراگفتمانی بیشتر و متنوع‌تر از متون علمی بهره می‌برند و الگوی فراگفتمانی آن‌ها نامتوازن‌تر است. یافته‌های حاضر نیز این واقعیت را تأیید می‌کنند. هر سه اثر «سووشون»، «از رنجی که می‌بریم» و «خواب زمستانی»، دارای Cramer's V بزرگ بودند (بالای ۰/۵)، یعنی الگوی اقناعی در این آثار ادبی از حالت متوازن فاصله چشمگیری دارد و مؤلفه‌ای خاص (اتوس یا لوگوس) به‌شدت غالب است.

هایلند (۲۰۰۵) و قهرمانی مینا و بی‌ربا (۲۰۱۷) نشان داده‌اند که نوع گفتمان علمی یا ادبی بر ساختار فراگفتمانی اثر می‌گذارد. در مطالعه حاضر نیز مشاهده شد که آثار مردان (به‌ویژه آل‌احمد) به سبک تحلیل محور علوم اجتماعی نزدیک هستند، یعنی مؤلفه «لوگوس» در متون آن‌ها غالب است. آثار زنان (دانشور و ترقی) به سبک علوم انسانی / روایت محور نزدیک هستند، یعنی مؤلفه‌های «اتوس» و «پاتوس» در آثارشان به‌وفور مشاهده می‌شود. این تمایز ژانری / جنسیتی به‌خوبی نشان می‌دهد که حوزه تولید گفتمان (روایت اجتماعی، رمان روان‌شناختی، یا نقد اجتماعی) ساختار فراگفتمانی و اقناعی اثر را شکل می‌دهد.

پژوهش تسه و هایلند (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که نویسندگان زن از «خوداظهارها» و «نگرش‌نماها» بیشتر استفاده می‌کنند. در مقابل، نویسندگان مرد از «یقین‌نماها»، «تردیدنماها»، «دخیل‌سازها» و «چارچوب‌سازها» بیشتر بهره می‌برند. این یافته‌ها کاملاً با الگوی پژوهش حاضر پیرامون بررسی متون چهار نویسنده ادبیات معاصر ایران تطبیق دارد. در داستان‌های «دانشور» و «ترقی» حضور پررنگ راوی، تأکید بر من روایتگر، رابطه‌سازی، ترسیم ذهنیت و شکل‌دهی جهان تجربه مشاهده می‌شود؛ اما در اثر «آل‌احمد» از ساختارهای منطقی، استدلالی و اجتماعی / انتقادی کاربرد گسترده‌ای دارد. اثر «علوی» الگوی متعادلی میان منطق، احساس و هویت است که نمایانگر فاصله گرفتن از دو قطب مردانه / زنانه سنتی است.

نتایج جستار حاضر حاکی از آن است که جنسیت نقش بنیادین و تعیین‌کننده‌ای در انتخاب و توزیع نشانگرهای فراگفتمانی دارد. این یافته با اکثر پژوهش‌های کلاسیک و معاصر (هایلند، ۲۰۰۵ و تسه و هایلند، ۲۰۰۸) هم‌خوان است. هم‌چنین، تفاوت جنسیتی بیشتر در «الگوهای توزیعی» منعکس می‌شود تا «بسامد کل»، یعنی زنان و مردان ممکن است تعداد مشابهی نشانگر فراگفتمانی به‌کار ببرند، اما نوع کاربرد آن‌ها متفاوت است. این یافته نیز با پژوهش غفوری و عقبی‌طلب (۲۰۱۲) هم‌سو است. متون ادبی ماهیتی بینافردی دارند و از ساختار فراگفتمانی نامتوازن بهره می‌گیرند. شدت این عدم توازن در سه اثر (دانشور، آل‌احمد و ترقی) بسیار زیاد است. آثار زنان (دانشور و ترقی) الگوی اقناعی مشابه و اتوس / پاتوس محور دارند. آثار مردان از دو الگوی متفاوت پیروی می‌کنند. این نتایج حاکی از آنند که سبک اقناعی جنسیتی در ادبیات تنها ناشی از هویت زیستی نیست، بلکه حاصل تعامل جنسیت، حوزه گفتمانی، ایدئولوژی و سبک شخصی نویسنده است.

۵. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تحلیل فراگفتمانی چهار اثر ادبی مورد مطالعه نشان می‌دهد که کاربرد مؤلفه‌های اقناعی ارسطویی (لوگوس، اتوس و پاتوس) در این متون ادبی معاصر فارسی به‌شدت تحت تأثیر جنسیت نویسنده، سبک فردی و نوع گفتمان روایی قرار دارد. این یافته‌ها نه تنها از منظر آماری معنادارند، بلکه در سطح سبک‌شناسی، گفتمان‌شناسی و مطالعات زبان و جنسیت نیز قابل تبیین و هم‌سو با پژوهش‌های پیشین هستند. یافته‌های آماری پژوهش، شامل: آزمون خی‌دو و اندازه اثر Cramer's V نشان داد که میان جنسیت نویسنده و الگوی کاربرد مؤلفه‌های اقناعی رابطه معنادار و قوی وجود دارد. نویسندگان زن (دانشور و ترقی) با بسامد چشمگیر «اتوس» و «پاتوس» و استفاده گسترده از نشانگرهای خوداظهاری، نگرش‌نماها و تردیدنماها الگوی اقناعی تقریباً مشابهی دارند. در مقابل، نویسندگان مرد الگوهای متنوع‌تری ارائه کرده‌اند. جلال آل‌احمد نماینده الگوی لوگوس-محور و استدلالی است؛ بزرگ علوی الگوی متعادل‌تری میان مؤلفه‌ها نشان می‌دهد. این الگوها با نتایج مطالعات کلاسیک و معاصر در حوزه زبان و جنسیت (هایلند، ۲۰۰۵ و تسه و هایلند، ۲۰۰۸) هم‌خوانی دارد که بیان می‌کنند زنان بیشتر از نشانگرهای هویتی و عاطفی استفاده می‌کنند، درحالی‌که مردان تمایل بیشتری به ساختارهای استدلالی، تأکیدی و منطقی دارند.

مطالعات پیشین نشان داده‌اند که متون ادبی ماهیتی بینافردی‌تر و کمتر رسمی نسبت به متون علمی دارند و در نتیجه، الگوهای فراگفتمانی آن‌ها نامتوازن‌تر است (صادقی و اسماعیلی، ۲۰۱۲؛ آهنگری و کاظمی، ۲۰۱۴). نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد که سه اثر «سووشون»، «از رنجی که می‌بریم» و «خواب زمستانی» دارای اندازه اثر بزرگ‌تری بوده و توزیع مؤلفه‌های اقناعی در آن‌ها فاصله زیادی از تعادل دارد. این امر بیانگر آن است که روایت ادبی به‌ویژه در سنت داستان‌نویسی فارسی، به‌طور طبیعی از ساختار اقناعی نامتقارن بهره می‌گیرد و نویسندگان با تمرکز بر یک مؤلفه برجسته، انسجام عاطفی و هویتی داستان را تقویت می‌کنند. افزون بر جنسیت، نوع گفتمان روایی و سبک نویسنده نیز نقش چشمگیری در الگوی اقناعی ایفا می‌کند. «جلال آل‌احمد» با رویکرد اجتماعی-انتقادی خود، به‌طور طبیعی از ساختارهای منطقی و استدلالی بهره می‌گیرد؛ درحالی‌که «سیمین دانشور» با سبک روایی شخصیت‌محور، اتوس را به مرکز روایت تبدیل می‌کند. «گلی ترقی» نیز با گرایش به روایت روان‌شناختی و درونی «پاتوس» و «اتوس» را به‌طور هم‌زمان تقویت می‌کند. این تنوع سبکی نشان می‌دهد که جنسیت تنها یکی از متغیرهای مؤثر بر کاربرد نشانگرهای فراگفتمانی است؛ اما حضور آن در تعامل با سبک، ژانر، ایدئولوژی و هدف نویسنده به نتایج پیچیده‌تر و چندلایه‌تر منجر می‌شود، همان‌گونه که پژوهش غفوری و عقبی طلب (۲۰۱۲) نیز بر آن تأکید می‌کند. پژوهش حاضر نشان می‌دهد که فراگفتمان ابزار قدرتمندی در تحلیل متون ادبی است و می‌تواند لایه‌های پنهان گفتمان نویسندگان را آشکار کند. نشانگرهای فراگفتمانی، فراتر از سازمان‌دهی متن، نشانه‌ای از انتخاب‌های هویتی، ایدئولوژیک و سبکی نویسندگان هستند. اینکه کدام مؤلفه اقناعی برجسته می‌شود، یعنی «لوگوس»، «اتوس» یا «پاتوس» نه تنها به انسجام متن، بلکه به چگونگی «مشاهده جهان» توسط نویسنده نیز ارتباط دارد.

منابع

- ارسطو. (۱۳۹۲). *خطابه*. ترجمه اسماعیل سعادت. تهران: نشر هرمس.
آل احمد، جلال. (۱۳۷۴). *از رنجی که می‌بریم*. تهران: انتشارات فردوس.
ترقی، گلی. (۱۳۹۲). *خواب زمستانی*. تهران: نیلوفر.

- دانشور، سیمین (۱۳۹۵). سووشون. چاپ بیست و یکم، تهران: خوارزمی.
- رضایی، عباسعلی و قبادی، آرزو (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی نشانگرهای فراگفتمانی در مقاله‌های پژوهشی زمین‌شناسی. *نشریه افق‌های زبان*. ۵ (۲)، ۷-۲۶. <https://doi.org/10.22051/LGHOR.2021.31247.1299>
- علوی، بزرگ (۱۳۸۷). چشم‌هایش. چاپ نهم، تهران: نگاه.
- محمودی جزه، سمیه‌سادات (۱۳۹۲). بررسی سبک شناسانه داستان‌های کوتاه جلال آل‌احمد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه الزهراء.
- میرعابدینی، حسن (۱۳۷۷). صدسال داستان نویسی ایران، تهران: نشر چشمه.
- هدایتی، مهتاب (۱۳۸۷). زندگی‌نامه، سبک و اندیشه بزرگ علوی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- Ahangari, S. & Kazemi, M. (2014). A Content Analysis of 'Alice in Wonderland' Regarding Metadiscourse Elements. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*. 3(3). 10-18. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.3n.3p.10>.
- Ahmadi, L. (2022). Interactional Metadiscourse Markers in Scientific Texts (Based on Research Articles Written by Native and Non-Native Speakers). *Science Journal of Volgograd State University. Linguistics*. vol. 21, no. 4, pp. 99-110. <https://doi.org/10.15688/jvolsu2.2022.4.7>
- AlJazrawi, D. A., & AlJazrawi, Z. A. (2019). The use of meta-discourse an analysis of interactive and interactional markers in English short stories as a type of literary genre. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 8(3), 66-77. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.8n.3p.66>
- Anthony, L. (2020). AntConc (Version 3.5.9). Waseda University, Tokyo. <https://www.laurenceanthony.net/software>
- Crismore, A., Markkanen, R. & Steffensen, M.S. (1993). Metadiscourse in Persuasive Writing: A Study of Texts Written by American and Finnish University Students. *Written Communication*. 10(1). 39-71 <https://doi.org/10.1177/0741088393010001002>
- Dafouz-Milne, E. (2008). The pragmatic role of textual and interpersonal metadiscourse markers in the construction and attainment of persuasion: A cross-linguistic study of newspaper discourse. *Journal of pragmatics*. 40(1), 95-113. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.10.003>
- Ghahremani Mina, Kh & Biria, R. (2017). Exploring Interactive and Interactional Metadiscourse Markers in Discussion Sections of Social and Medical Science Articles. *Research in English education*. V2 . N 4, 11-7. <https://doi.org/10.29252/ijree.2.4.11>
- Ghafoori, N., & Oghbatalab, R. (2012). A Comparative Study of Metadiscourse in Academic Writing: Male vs. Female Authors of Research Articles in Applied Linguistics. *Journal of Applied Linguistics*, 5, 87-113. <https://www.sid.ir/paper/627007/fa>.
- Hyland, K. (1998). *Hedging in Scientific Research Articles*. Amsterdam: John Benjamins. <http://dx.doi.org/10.1075/pbns.54>
- Hyland, K. (2005). Stance and Engagement: A Model of Interaction in Academic Discourse. *Discourse Studies*, 7, 173-192. <http://dx.doi.org/10.1177/1461445605050365>
- Hyland, K. (2010). Metadiscourse: mapping interactions in academic writing. *Nordic journal of English Studies. Special Issue on Metadiscourse*. 9 (2): 125-143. <https://doi.org/10.35360/njes.220>
- Hyland, K., & Tse, P. (2004). Metadiscourse in academic writing: A reappraisal. *Applied linguistics*, 25(2), 156-177. <https://doi.org/10.1093/applin/25.2.156>
- Hyland, K. & Jiang, K. (2019). Text-organizing metadiscourse: tracking changes in rhetorical persuasion. *Journal of Historical Pragmatics*. 20 (1)
- Larson, C. (2010). *Persuasion: reception and responsibility*. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.
- Longo, B. (1994). The Role of Metadiscourse in Persuasion. *Technical Communication*, 41(2), 348-352. <http://www.jstor.org/stable/43090348>

- Mostafavi, M. & Tajalli, G. (2012). Metadiscoursal Markers in Medical and Literary Texts. *International Journal of English Linguistics*. 2(3). 64. <https://doi.org/10.5539/ijel.v2n3p64>
- Sadeghi, K. & Esmaili, S. (2012). Frequency of Textual Metadiscourse Resources (MTRs) in Two Original and Simplified Novels. *Journal of Language Teaching and Research*. 3(4). 647- 652. <https://doi.org/10.4304/jltr.3.4.647-652>
- Thompson, G. (2001). Interaction in Academic Writing: Learning to Argue with the Reader. *Applied Linguistics*, 22, 58-78. <https://doi.org/10.1093/applin/22.1.58>
- Tse, P. & Hyland, K. (2008). 'Robot Kung fu': Gender and professional identity in biology and philosophy review., *Journal of Pragmatics*, Volume 40, Issue 7, Pages 1232-1248, <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.02.002>
- Vande Kopple, W. (1985). Some exploratory discourse metadiscourse. *College Composition & Communication*, 36(1), 82-93. <https://doi.org/10.58680/cc198511781>

Appendix

Interactie Metadiscourse

Code Glosses

as a matter of fact
called
defined as
e.g.
for example
for instance
I mean
i.e.
in fact
in other words
indeed
known as
namely
orX
put another way
say
specifically
such as
that is
that is to say
that means
this means
viz
which means

Endophoric Markers

(In) Chapter X
(In) Part X
(In) Section X
(In) the X chapter
(In) the X part
(In) the X section
(In) This chapter
(In) This part
(In) This section
Example X
Fig.X
Figure X
PageX
Table X
X above
X before
X below
X earlier
X later

Evidentials

(date)/(name)
(to) cite X

(to) quote X
[ref. no.]/ [name]
according to X
cited
quoted

Frame Markers

a) Sequencing

(in) chapter X
(in) part X
(in) section X
(in) the X chapter
(in) the X part
(in) the X section
(in) this chapter
(in) this part
(in) this section
finally
first
first of all
firstly
last
lastly
listing (a, b, c, etc)
next
numbering (1, 2, 3, etc.)
second
secondly
subsequently
then
third
thirdly
to begin
to start with

b) label stages

all in all
at this point
at this stage
by far
for the moment
in brief
in conclusion
in short
in sum
in summary
now
on the whole
overall
so far
thus far
to conclude
to repeat

to sum up
to summarize

c) announce goals

(in) this chapter
(in) this part
(in) this section
aim
desire to
focus
goal
intend to
intention
objective
purpose
seek to
want to
wish to
would like to

d) shift topic

back to
digress
in regard to
move on
now
resume
return to
revisit
shift to
so
to look more closely
turn to
well
with regard to

Transition Markers

accordingly
additionally
again
also
alternatively
although
and
as a consequence
as a result
at the same time
because
besides
but
by contrast

by the same token	disappointed	certain
consequently	disappointing	certainly
conversely	disappointingly	clear
equally	disagree	clearly
even though	disagreed	conclusively
further	disagrees	decidedly
furthermore	dramatic	definite
hence	dramatically	definitely
however	essential	demonstrate
in addition	essentially	demonstrated
in contrast	even x	demonstrates
in the same way	expected	doubtless
leads to	expectedly	establish
likewise	fortunate	established
moreover	fortunately	evident
nevertheless	hopeful	evidently
nonetheless	hopefully	find
on the contrary	important	finds
on the other hand	importantly	found
rather	inappropriate	in fact
result in	inappropriately	incontestable
similarly	interesting	incontestably
since	interestingly	incontrovertible
so	prefer	incontrovertibly
so as to	preferable	indeed
still	preferably	indisputable
the result is	preferred	indisputably
thereby	remarkable	know
therefore	remarkably	known
though	shocked	must (possibility)
thus	shocking	never
whereas	shockingly	no doubt
while	striking	obvious
yet	strikingly	obviously
	surprised	of course
Interactional	surprising	prove
Metadiscourse	surprisingly	proved
AttitudeMarkers	unbelievable	proves
!	unbelievably	realize
admittedly	understandable	realized
agree	understandably	realizes
agrees	unexpected	really
agreed	unexpectedly	show
amazed	unfortunate	showed
amazing	unfortunately	shown
amazingly	unusual	shows
appropriately	unusually	sure
appropriately	usual	surely
astonished		think
astonishing	Boosters	thinks
astonishingly	actually	thought
correctly	always	truly
curious	believe	true
curiously	believed	undeniable
desirable	believes	undeniably
desirably	beyond doubt	undisputedly

undoubtedly	let us	assumed
without doubt	let's	broadly
	look at	certain amount
Self Mention	mark	certain extent
I	measure	certain level
we	mount	claim
me	must	claimed
my	need to	claims
our	note	could
mine	notice	couldn't
us	observe	doubt
the author	one's	doubtful
the author's	order	essentially
the writer	ought	estimate
the writer's	our (inclusive)	estimated
	pay	fairly
Engagement Markers	picture	feel
(the) reader's	prepare	feels
add	recall	felt
allow	recover	frequently
analyse	refer	from my perspective
apply	regard	from our perspective
arrange	remember	from this perspective
assess	remove	generally
assume	review	guess
by the way	see	indicate
calculate	select	indicated
choose	set	indicates
classify	should	in general
compare	show	in most cases
connect	suppose	in most instances
consider	state	in my opinion
consult	take (a look /as example)	in my view
contrast	think about	in this view
define	think of	in our opinion
demonstrate	turn	in our view
determine	us (inclusive)	largely
do not	use	likely
develop	we (inclusive)	mainly
employ	you	may
ensure	your	maybe
estimate		might
evaluate	Hedges	mostly
find	about	often
follow	almost	on the whole
go	apparent	ought
have to	apparently	perhaps
imagine	appear	plausible
incidentally	appeared	plausibly
increase	appears	possible
input	approximately	possibly
insert	argue	postulate
integrate	argued	postulated
key	argues	postulates
let x = y	around	presumable
	assume	presumably

probable	suggested	typical
probably	suggests	typically
quite	suppose	uncertain
rather x	supposed	uncertainly
relatively	supposes	unclear
roughly	suspect	unclearly
seems	suspects	unlikely
should	tend to	usually
sometimes	tended to	would
somewhat	tends to	wouldn't
suggest	to my knowledge	